

ZBIÓR
ARTYKUŁÓW NAUKOWYCH

NOWOCZESNE BADANIA
PODSTAWOWE I STOSOWANE.

SOPOT (PL)

30.07.2016 - 31.07.2016

СБОРНИК
НАУЧНЫХ СТАТЕЙ

СОВРЕМЕННЫЕ
ФУНДАМЕНТАЛЬНЫЕ И
ПРИКЛАДНЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ.

СОПОТ (PL)

30.07.2016 - 31.07.2016

U.D.C. 72+7+7.072+61+082

B.B.C. 94

Z 40

Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour»

Druk i oprawa: Sp. z o.o. «Diamond trading tour»

Adres wydawcy i redakcji: 00-728 Warszawa, ul. S. Kierbedzia, 4 lok.103

e-mail: info@conferenc.pl

Zbiór artykułów naukowych.

Z 40 Zbiór artykułów naukowych. Konferencji Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej "NOWOCZESNE BADANIA PODSTAWOWE I STOSOWANE." (30.07.2016 - 31.07.2016) - Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2016. - 60 str.

ISBN: 978-83-65608-00-0

Wszelkie prawa zastrzeżone. Powielanie i kopiowanie materiałów bez zgody autora jest zakazane. Wszelkie prawa do materiałów konferencji należą do ich autorów. Pisownia oryginalna jest zachowana. Wszelkie prawa do materiałów w formie elektronicznej opublikowanych w zbiorach należą Sp. z o.o. «Diamond trading tour». Obowiązkowym jest odniesienie do zbioru.

nakład: 50 egz.

"Diamond trading tour" © Warszawa 2016

ISBN: 978-83-65608-00-0

WSPÓŁORGANIZATORZY:

Virtual Training Centre "Pedagog of the 21st Century"
Global Management Journal

KOMITET ORGANIZACYJNY:

W. Okulicz-Kozaryn (Przewodniczący), dr. hab, MBA, profesor, Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie, Polska;

A. Murza, (Zastępca Przewodniczącego), MBA, Ukraina;

E. Агеев, д.т.н., профессор, Юго-Западный государственный университет, Россия;

A. Горюхов, к.т.н., доцент, Юго-Западный государственный университет, Россия;

A. Kasprzyk, dr, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa im. prof. S.Tarnowskiego w Tarnobrzegu, Polska;

L. Nechaeva, PhD, Instytut PNPU im. K.D. Ushinskiego, Ukraina;

М. Ордынская, профессор, Южный федеральный университет, Россия;

S. Seregina, independent trainer and consultant, Netherlands;

M. Stych, dr, Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie, Polska;

A. Tsimayeu, PhD, associate Professor, Belarusian State Agricultural Academy, Belarus;

A. Malovychko, dr, EU Business University, Berlin, London, Paris, Poznań, EU.

KOMITET NAUKOWY:

W. Okulicz-Kozaryn (Przewodniczący), dr. hab, MBA, profesor, Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie, Polska;

Jadwiga Glumińska-Pawlic, dr. hab, profesor, Uniwersytet Śląski, Polska;

В. Куц, д.т.н., профессор, Юго-Западный государственный университет, Россия;

J. Kaluža, dr. hab, profesor, Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie, Polska;

Р.Латыпов, д.т.н., профессор, Московский государственный машиностроительный университет (МАМИ), Россия;

И. Лемешевский, д.э.н., профессор, Белорусский государственный университет, Беларусь;

J. Rotko, dr. hab, profesor, Instytut Nauk Prawnych PAN, Polska;

T. Szulc, dr. hab, profesor, Uniwersytet Łódzki, Polska;

Е. Чекунова, д.п.н., профессор, Южно-Российский институт-филиал Российской академии народного хозяйства и государственной службы при Президенте Российской Федерации, Россия.

SEKCJA 1. ARCHITEKTURA. BUDOWNICTWO.
(АРХИТЕКТУРА. СТРОИТЕЛЬСТВО.)

1. Yuryk Ya. M..... 6
CITY DEVELOPMENT AND MEETING ITS RESIDENTS NEEDS

SEKCJA 3. NAUK BIOLOGICZNYCH.(БИОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ)

2. Залата О.А.:Абхаирова Э.Э., Эбубекирова Л.Ш.,
Шерфединова Ф.Р..... 8
ДИНАМИКА ПАРАМЕТРОВ ЖИЗНЕДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТУДЕНТОК
ПРИ НАРУШЕНИИ ЦИКЛА «СОН-БОДРСТВОВАНИЕ»
3. Романюк В. Л. 12
ЕКОЛОГІЧНІ СКЛАДОВІ РЕАКТИВНОСТІ ТА ФІЗИЧНОГО І ПСИ-
ХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ В УМОВАХ РІВНЕНЩИНИ

SEKCJA 8. ART (ИСКУССТВОВЕДЕНИЕ)

4. Исмаилова М.С. 17
ФУНКЦІОНАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТИПОГРАФІКИ В ДИЗАЙНІ
ПОЛІГРАФІЧНОЇ РЕКЛАМНОЇ ПРОДУКЦІЇ
5. P'yatniskaya – Pozdnyakova I. 21
MUSICAL SIGN IN THE CONTEXT OF THE SEMIOTIC THEORIES OF
FOREIGN SCIENTISTS
6. Якимечко Л. М. 25
ТЕОРЕТИЧНА СПАДЩИНА Ч. ПІРСА В СТРУКТУРІ МИСТЕЦТВО-
ЗНАВЧОГО АНАЛІЗУ: АКТУАЛЬНІСТЬ ТА УНІВЕРСАЛЬНІСТЬ ВИ-
КОРИСТАННЯ

SEKCJA 9. NAUK HISTORYCZNYCH. (ИСТОРИЧЕСКИЕ НАУКИ)

7. Лобода Д.О. 32
МОДЕЛІ ДЕРЖАВНОГО УСТРОЮ У ТВОРЧОСТІ ІТАЛІЙСЬКИХ ГУ-
МАНІСТІВ XV СТОЛІТТЯ
8. Гаврилов В.М. 35
АРХІВНІ ДЖЕРЕЛА ДО ВИВЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО СТАНОВИЩА
КОЛЕКТИВІЗОВАНОГО СЕЛЯНСТВА У ПОВОЄННУ ДОБУ

СЕКСЈА 12. НАУК MEDYCZNYCH. (МЕДИЦИНСКІЕ НАУКИ)

- 9. Костенко І.В. 38**
ВПЛИВ СПОСОБУ ЖИТТЯ ТА ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ НА ЯКІСТЬ
ЖИТТЯ СТУДЕНТІВ

СЕКСЈА 15. НАУК PSYCHOLOGICZNYCH. (ПСИХОЛОГІЧЕСКІЕ НАУКИ)

- 10. Вінтюк Ю. В. 43**
ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ С. БАЛЕЯ В ДИТИНСТВІ:
ПРОБЛЕМА ДОСЛІДЖЕННЯ

- 11. Романюк В. Л. 46**
СТРЕС-СТІЙКІСТЬ ЯК КОМПОНЕНТ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я
ЛЮДИНИ

- 12. Мураненко К.Ю. 51**
ПРОФЕСІЙНА СПРЯМОВАНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ: ПОНЯТТЯ ТА
СТРУКТУРА

- 13. Біскуп В.С. 54**
ШЛЯХИ ВЗАЄМОДІЇ ОСВІТНІХ ЗАКЛАДІВ ТА РОБОТОДАВЦІВ У
КАР'ЄРНОМУ СУПРОВІДІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

- 14. Makukhin P.G. 57**
THE RELEVANCE OF IDEAS FOR CHARLES VS PHILOSOPHICAL
UNDERSTANDING OF THE ANTHROPIC COSMOLOGICAL PRINCIPLE

SEKCJA 1. ARCHITEKTURA. BUDOWNICTWO. (АРХИТЕКТУРА.
СТРОИТЕЛЬСТВО.)

ПОД- СЕКЦИЯ 9. Теория архитектуры.

Yuryk Ya. M.
Ph.D. of Architecture,
National University
«Lviv Politechnic»

CITY DEVELOPMENT AND MEETING ITS RESIDENTS NEEDS

Key words: city, sustainable development, residents, problems selfrepresentation, memory, aesthetics, ethics.

Cities spatial development, synthesis of their material and spiritual components in frames of megaurbanization and information society is a very complex task requiring interdisciplinary approach and synthesis of architecture means, urban design, ecology, psychology, sociology, information technology and others. Important aspects of the urban environment are researched by many scholars: W. Tymokhin, V. Hlasychev, V. Shymko, S. Mykhailov, P. Nagornyi, Z. Yargina, S. Khasiyeva and others.

The article objective is a review of the urban environment in the context of the urgent human needs updating of urban residents.

Presentation of the main material. An important architectural – design task in the city architectural environment is the creation of a comfortable environment for human life. It is necessary to provide the following basic needs of people who live in the urban environment: easiness of orientation and movement; accessibility; safety, necessary services providing, comfortable transport regime, rest [1, 14]; emotional comfort. It should be noted that the term “comfort” of spatially-subject environment is one of the fundamental goals of the design. This concept crystallized knowledge in the following disciplines: architecture, ergonomics, psychology and others. At the same time, comfort – is a complex system characteristic that reflects the following human needs in the urban environment: functional-technological, psycho-physiological, ergonomic, emotional – aesthetic, social – cultural, as well as the needs concerning interactivity – the realization of a dialogue with a person [2, 111], [3].

Modern consumer of design needs intelligent spaces in the urban environment, including “high-comfort city microspaces which have artificial intelligence” [4, 21-22]. Also it is necessary to take comprehensive measures for the sustainable urban development, especially to effectively solve sanitation problems of the city, to form a special microclimate (by means of landscaping, arrangement of soundisolation, improvement of aeration and insolation), while maintaining and enhancing natural systems, in order to preserve and improve city life as well as creation of a unique atmosphere and city symbolics. However, first of all it is necessary to ensure the following in the urban environment: a sense of safety for adults and children, a sense of community, selfidentification of mutual help and selfrepresentation. A person who is a “consumer” of spiritual values, is actively involved in the process of their formation. Public space performs the function of urban culture broadcast from generation

to generation [5; 52, 54], [6]. That is why, public representation of society gained such a popularity namely in public art. State representation codifies current doctrines of societies memory. It means that a city – is a proving ground for materialization of different cultures in the historical context [7], preservation of their memory. Social and cultural potential of the city – this is a harmonization of the urban environment parameters to the needs of residents. [6] That is why it is important to consider the peculiarities of the spiritual “consumption” of the urban environment in its design.

Conclusions. Providing of sustainable urban development, conservation of their natural frame and aesthetics, as well as the ethics creation of “consumption” of urban space and historical architectural environment by professionals, residents and tourists, the possibility of selfidentification for the urban residents, navigation for tourists; as well as communication, “quality”, security, accessibility and “memory” preservation belong to a priority tasks of urban development under the conditions of globalization.

Referents

1. Нагорний П. А. Дизайн архітектурного середовища історичних кварталів міста. Автореф. дис...канд. арх. Х., 2004. — 21 с.
2. Дизайн. Иллюстрированный словарь-справочник / [Минервин Г.Б., Шимко В.Т., Ефимов А.В. и др.]; под ред. Г.Б. Минервина и В.Т. Шимко. Москва: Архитектура-С, 2004: — 288 с.
3. Мироненко В.П. Архітектурна ергономіка. Київ : НАУ-друк, 2009: – 240 с.
4. Михайлов С. Дизайн современного города: комплексная организация предметно-пространственной среды (теоретико-методологическая концепция): Автореф. дис... докт. искуст. М., 2011. — 57 с.
5. Хасиева С. Архитектура городской среды. Москва: Стройиздат, 2001: – 200 с.
6. Сайт Вячеслава Леонидовича Глазычева : [Электронный ресурс] // Режим доступа – <http://www.glazychyev.ru/habitations&cities/default.htm> – (Дата звернення – 30.03.1984) .
7. Юрик Я. Матеріалізація «пам'яті» у просторі міста // «Проблеми теорії і історії архітектури України».2014. – Випуск 14. С. 170–177.

Залата О.А.¹ Абхаирова Э.Э.²,
Эбубекирова Л.Ш.², Шерфединова Ф.Р.²

¹ – к.мед.н, доцент кафедры нормальной физиологии,
«Крымский федеральный университет
им. В.И. Вернадского»

Медицинская академия им. С.И. Георгиевского,

² – студентки третьего курса «КФУ им. В.И. Вернадского»
Медицинская академия им. С.И. Георгиевского.

ДИНАМИКА ПАРАМЕТРОВ ЖИЗНЕДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТУДЕНТОК ПРИ НАРУШЕНИИ ЦИКЛА «СОН-БОДРСТВОВАНИЕ»

Ключевые слова: студенты, показатели жизнедеятельности, депривация сна.

Key words: student, vital signs, sleep deprivation.

В режиме труда и отдыха студентов медицинского вуза многих направлений профессиональной подготовки часто имеют место эпизоды уменьшения времени, отводимого на полноценный ночной сон. Описано, что состояние депривации сна, особенно длительное, может неблагоприятно сказываться на многих показателях жизнедеятельности здоровых молодых людей, в том числе на состоянии когнитивных функций и основных показателей гомеостаза [1]. В выполненных ранее работах мы исследовали реакцию параметров гемодинамики и некоторых характеристик личности студентов при воздействии эмоционально значимых стимулов, слуховых и визуальных [2, 3]. Целью настоящей работы стала оценка состояния некоторых показателей жизнедеятельности у выборочной группы студенток медицинского вуза при моделировании нарушения цикла «сон-бодрствование».

Материалы и методы

В обследовании добровольно приняли участие 20 студенток 18-22 лет, обучающихся в Медакадемии им. С.И. Георгиевского. Все участники подписали информационное согласие на участие в эксперименте (протокол Биоэтического заключения Медакадемии им. С.И. Георгиевского №7, от 10.02 2016 г.). В группе контроля (n=10) студентки должны были отводить на ночной сон в течение 7 дней не менее 8 часов, в экспериментальной (n=10) только 4 часа. Был подготовлен и проанализирован после ответов опросник «Отношение ко сну», где соотносились субъективные возможности преодолевать состояние хронического недосыпа и планируемой в перспективе специальности (терапия, хирургия, акушерство). У всех волонтеров предварительно были оценены исходные показатели гемодинамики (артериальное давление (АД), частота сердечных сокращений (ЧСС)), зарегистрирована температура тела. Кроме этого определяли хронотип (тест Хорна-Остберга), для оценки когнитивных функций использовали корректурную пробу Анифимова-Бурдона и тест «10 слов», состояние тревожности определяли с помощью опросника Спилбергера-Ханина. Все испытуемые вели «Дневник самочувствия», где отмечали свои субъективные ощущения на протяжении эксперимента. В каждой подгруппе контроль за показателями гемодинамики

и температуры тела был ежедневным и многократным (3-5 раз), тесты на состояние тревожности, кратковременной памяти и произвольного внимания были повторены в конце эксперимента. В соответствии с характером распределения показателей и малому объему выборки, для анализа использовали значения медиан с интерквантильным размахом (10%; 90%) и непараметрические критерии, программа Statistica 8,0.

Результаты и их обсуждение

Свое самочувствие до начала эксперимента девушки описывали только как «удовлетворительное». Все исследуемые параметры жизнедеятельности (АД, ЧСС, температура тела) у группы находились в пределах возрастной и гендерной нормы. Значение медианы для личностной тревожности (45 баллов) совпадало с верхней границей для умеренного уровня, ситуационная тревожность (СТ) составила 38 баллов (средний уровень). По хронотипу большинство субъектов эксперимента относились к дневному типу «голубь», медиана – 47 баллов. Показатели когнитивных функций соответствовали принятым для этой возрастной категории нормам. Большинство волонтеров в качестве своей будущей специализации предполагали терапию (60%).

После 7 дней наблюдений в группе с моделью депривации сна по субъективной самооценке в 100% случаев отмечались симптомы сонливости, невнимательности, рассеянности, в некоторых случаях появление головных болей, слабости, раздражительности, уровень ситуационной тревожности стал достоверно выше по сравнению с исходным ($p=0,01$).

Если оценка хронограмм: АД (систолическое и диастолическое), ЧСС и температуры у студенток контрольной и экспериментальной групп до начала моделирования нарушений в цикле «сон-бодрствование» не выявила отклонений от нормы, то анализ данных в 1-й, 3-й и 7-й дни эксперимента обнаружил достоверно худшие результаты только для показателей гемодинамики. Так, в 1-й день у волонтеров экспериментальной группы по сравнению с группой контроля тенденцию к снижению показали величины АД_д: в 7.00 утра мск ($p=0,05$); в 21.00 мск ($p=0,07$). В 3-й день снижение касалось АД_с и АД_д: $p=0,01$; $p=0,04$, соответственно (19.00 мск). На 7-й день у девушек с 4-х часовым сном снижение величин АД по сравнению с контролем отмечали во все часы регистрации параметров ($0,03 \leq p \leq 0,01$) (рис.1. А. В. С.).

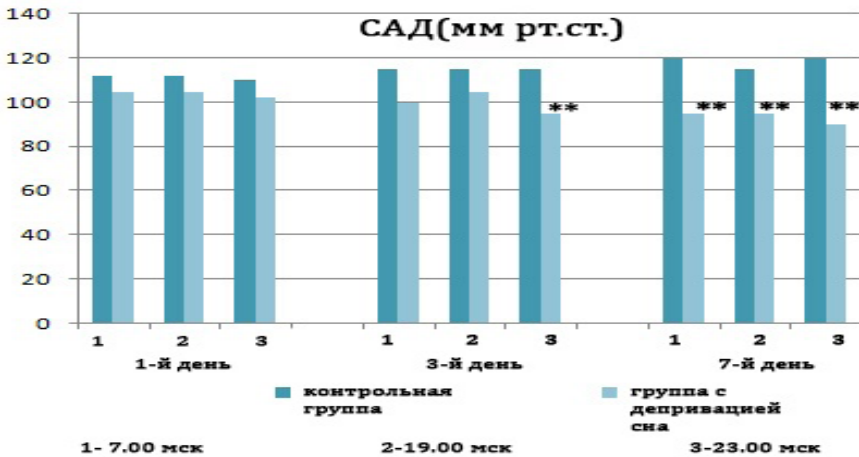
Исследуемые показатели произвольного внимания волонтеров так же ухудшились: продуктивность внимания (ПВ) уменьшилась с 1167,2 до 1018,3 знаков, а точность внимания (ТВ) с 98,0% до 93,8% ($p=0,01$). Количество воспроизведенных слов через час после теста на кратковременную память уменьшилась не так существенно – с 9 до 8 слов. При этом, межгрупповой анализ параметров произвольного внимания (U-критерий) обнаружил достоверное худшие результаты для ТВ ($p=0,01$), в тесте на кратковременную память количество слов, воспроизведенных в 3-й попытке у студенток опытной группы было достоверно ниже ($p=0,03$).

Таким образом, наше исследование позволило установить, что нарушение в цикле сон-бодрствование в течение недели значимо изменяет эмоциональный настрой, вызывает существенный гипотензивный эффект. Депривация сна в течение недели снижает способности удерживать в памяти небольшие объемы информации, увеличивает процент ошибок в выполнении заданий, что может отрицательно сказаться на эффективности в учебном процессе студенток и осложнять профессиональное

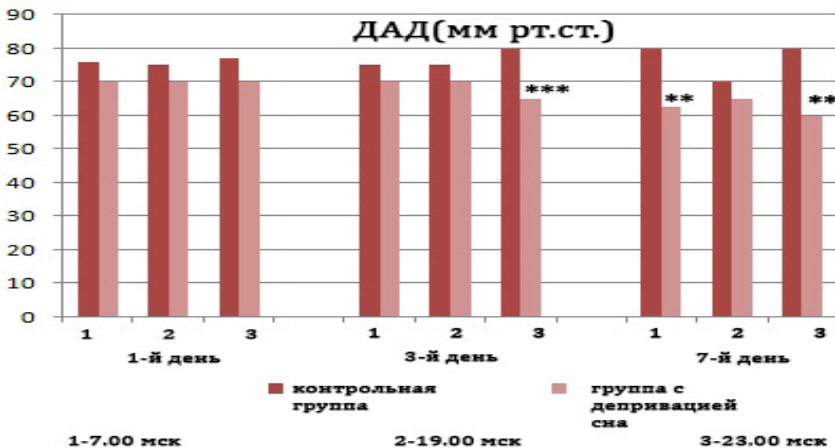
выполнение врачебных обязанностей в перспективе.

Литература.

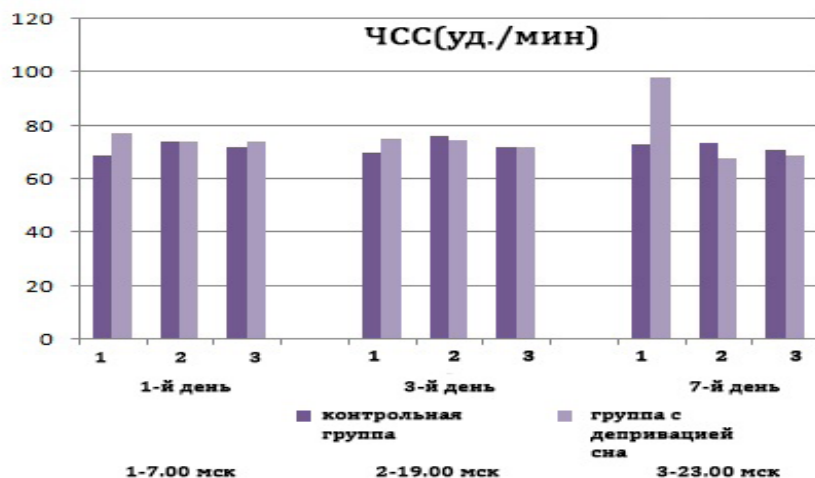
1. Nayantara Santhi Sex differences in the circadian regulation of sleep and waking cognition in humans / Nayantara Santhi, Alpar S. Lazar, Patrick J. McCabe, June C. Lo, John A. Groeger, Derk-Jan Dijk // PNAS. – 2016. Vol. 113. N.19. P. 2730–2739.
2. Залата, О.А. Оценка влияния прослушивания музыки различных направлений на гемодинамические показатели здоровых студентов / Залата О.А., Зинченко С.А., Столоногов Н.О. и др. // Тенденции, наработки, инновации, практика в науке / Tendencje, zbiory danych, innowacje, praktyka w nauce (29.04.14 – 30.04.14) – Lublin: – 2014. С. 18-20.
3. Залата, О.А. Реакция параметров гемодинамики у студентов медиков при просмотре видеороликов, содержащих кадры жестокости и насилия / Залата О.А. Хмара П.Г. // Наука вчера, сегодня, завтра / Nauka wczoraj, dziś, jutro (30.05.15 – 31.05.15) – Warszawa: – 2015. Ч1. С.34-39.



А.



В.



С.

Рисунок 1. Изменения гемодинамических показателей у студенток групп контроля и экспериментальной в соответствии с исходным уровнем их артериального давления. (А. – систолическое артериальное давление; Б. – диастолическое артериальное давление; В. — частота сердечных сокращений).

Примечание: 1 – время регистрации параметров 7.00; 2 – время регистрации параметров 19.00; 3 – время регистрации параметров 23.00 (время московское).

Романюк В. Л.

кандидат біологічних наук,
доцент кафедри загальної психології та психодіагностики,
завідувач лабораторії психофізіології та клінічної психології
Рівненського державного гуманітарного університету

ЕКОЛОГІЧНІ СКЛАДОВІ РЕАКТИВНОСТІ ТА ФІЗИЧНОГО І ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ В УМОВАХ РІВНЕНЩИНИ

Анотація.

Здоров'я людини як морфо-функціональний та біо-психо-соціальний феномен суттєво залежить від реактивності організму, у т.ч. неспецифічної (стресу як загального адаптаційного синдрому) у системному зв'язку з природними умовами існування. В умовах Рівненщини та Західної України в цілому дефіцит певних мікроелементів у довкіллі та, відповідно, харчових ланцюгах, у т.ч. йоду суттєво впливає на фізичне і психічне здоров'я людини та є додатковим стрес-чинником щодо етіології і патогенезу відповідних соматичних хвороб та розладів психіки і поведінки. При цьому залишаються актуальними дослідження щодо ролі щитоподібної залози у реалізації неспецифічної реактивності організму та відповідних стрес-реакцій у функціональній системі гіпоталамус – гіпофіз – щитоподібна залоза, а також навчальної та фізичної діяльності.

Ключові слова: реактивність, стрес, здоров'я, екологія, мікроелементи, щитоподібна залоза, людина.

ECOLOGICAL COMPONENTS OF RESPONSIVENESS AND PHYSICAL AND MENTAL HEALTH OF PEOPLE IN RIVNE REGION

Annotation.

Human health as morphofunctional and biopsychosocial phenomenon significantly depends on the responsiveness of an organism, including non-specific responsiveness (stress as a general adaptation syndrome) in a system connection with natural conditions of existence. Ecological conditions of Rivne region and Western Ukraine in general cause deficit of certain microelements in the environment and, correspondingly, food chains, including iodine, which significantly affects physical and mental health of people, being an additional stress-factor pertaining to etiology and pathogenesis of resultant somatic diseases and mental and behavioral disorders. In the meantime, currently central investigations should be related to the role of thyroid gland in the implementation of non-specific responsiveness of an organism and following stress-reactions in a functional system hypothalamus-hypophysis-thyroid, as well as educational and physical activity.

Key words: responsiveness, stress, health, ecology, microelements, thyroid gland, people.

Постановка проблеми. Здоров'я людини як біо-психо-соціальний та морфо-функціональний феномен суттєво залежить від реактивності організму – динаміч-

ної властивості певним чином реагувати на зміну умов середовища існування (природного і соціального). Показники (критерії) фізичного і психічного здоров'я мають кількісну і якісну характеристику та вимагають відповідних міждисциплінарних досліджень. При цьому окремої уваги заслуговують дослідження екологічних складових здоров'я людини у їх системному зв'язку з реактивністю, що й було основою метою даної статті.

Результати теоретичного дослідження. В основі реактивності лежать процеси захисно-приспосувального характеру, які дають змогу організмові протидіяти різним несприятливим впливам з метою збереження гомеостазу. Конкретні механізми реактивності можуть здійснюватись переважно на будь-якому рівні організації живого – молекулярному, клітинному, тканинному, а також на рівні органа, системи, організму, популяції, виду [1, 8]. При реалізації механізмів реактивності у межах однієї певної морфо-функціональної системи одночасно може виникати декомпенсація іншої системи. Окрім того, реактивність організму тісно пов'язана з його резистентністю – стійкістю проти дії патогенних чинників середовища існування.

Щодо людини виділяють наступні форми реактивності: біологічна або видова (первинна) реактивність; групова або конституційна реактивність; індивідуальна реактивність; фізіологічна реактивність; патологічна реактивність; специфічна реактивність; неспецифічна реактивність.

Загальною формою реактивності є видова – біологічна властивість організму відповідати зміною життєдіяльності захисно-приспосувального характеру на вплив середовища існування, яка спрямована на збереження виду та окремих особин у популяції. Біологічна реактивність властива усім організмам певного виду, тісно пов'язана з екологією та є динамічним поняттям. Одним із найяскравіших прикладів видової реактивності є видовий імунітет проти певних інфекційних захворювань [1, 8].

На основі видової сформувалась групова реактивність. Дуже важливою формою групової реактивності є конституційна, згідно з якою виділяються групи, що мають особливу форму реактивності (конституційні типи за Гіпократом, Галеном, Е. Кречмером, У. Шелдоном, І. Павловим, М. Чорноручьким, О. Богомольцем та іншими). На сьогодні у поняття конституції включаються не тільки морфологічні, а й фізіологічні та психологічні і поведінкові особливості організму. При цьому актуальною є думка І. Павлова, основоположника фізіології і патології ВНД (поведінки), що «темперамент входить важливою частиною у конституцію» [10]. Отже, тип нервової системи (тип ВНД) як нейро-морфологічна і нейро-фізіологічна основа темпераменту є в цілому важливою складовою конституції (соматотипу) людини.

Прояви видової (популяційної) та групової реактивності характеризуються індивідуальними коливаннями. Індивідуальна реактивність – це властивість організму відповідати захисно-приспосувальною зміною життєдіяльності на фізіологічні і патологічні подразнення та залежить від генотипу, конституції, віку, статі, а також інших чинників середовища існування. Індивідуальна різноманітність реактивності зростає в процесі онтогенезу людини. При цьому розрізняють фізіологічну та патологічну індивідуальну реактивність (реактив-

ність здорового та хворого організму з відповідною активністю) [1, 8].

У цілому реактивність можна розглядати як швидкість реагування цілого організму, а також його систем, органів, тканин, клітин на різноманітні зовнішні впливи для забезпечення ефективних адаптаційних процесів та збереження гомеостазу [9]. При цьому основний принцип реактивності формулюється наступним чином: характер відповідної реакції організму на дію подразників визначається як якісно-кількісною характеристикою чинників середовища існування, так і функціональним станом реагуючого субстрату (клітин, тканин, органів, систем). Таким чином, реактивність є властивістю адаптивності живих систем та мірою їх пристосувальних можливостей. У цілому особливості реактивності визначають, насамперед, нейро-ендокринні механізми регуляції функцій, а також наступні функціональні системи: 1) гіпоталамус – гіпофіз – ендокринні залози (наднирники, щитоподібна залоза); 2) гіпоталамус – автономна (вегетативна) нервова система – внутрішні органи (система органів дихання, органи серцево-судинної системи) [4, 7].

Реактивність як властивість організму чинити опір впливу середовища існування тісно пов'язана з функціонуванням механізмів специфічного (імунітет) та неспецифічного захисту. У більшості неспецифічна реактивність організму реалізується через стрес як загальний адаптаційний синдром. За визначенням Г. Сельє (1936), стрес – це загальна неспецифічна реакція організму у відповідь на дію будь-яких сильних подразників (стрес-чинників) середовища існування. Внаслідок дії різноманітних стрес-чинників в організмі виникають однотипні фізіологічні та біохімічні зміни, спрямовані на їх нейтралізацію. Сукупність таких змін Г. Сельє назвав загальним адаптаційним синдромом (синдромом біологічного стресу), або клінічним виявом стресу, який супроводжується трьома стадіями: 1) стадія тривоги з відповідною фазою шоку (зниження захисних механізмів) і фазою протишоку (посилення захисних механізмів); 2) стадія опору (резистентності, стійкості) – стадія ефективної адаптації до нових умов існування; 3) стадія виснаження – неефективність захисних механізмів, дезадаптація та суттєве порушення гомеостазу [2, 3]. Кожна з цих стадій стресу характеризується посиленням функції певних регуляторних систем організму, насамперед, функціональної системи гіпоталамус (релізінг-чинники – кортиколиберин) – гіпофіз (АКТГ – адренкортикотропний гормон) – наднирники (катехоламіни – адреналін і норадреналін та кортикостероїди – глюкокортикоїди і мінералокортикоїди). У цілому біологічна (еволюційна) функція стресу – ефективна адаптація з відповідними компенсаторними механізмами [2, 3]. При цьому залишаються актуальними дослідження щодо ролі щитоподібної залози у реалізації неспецифічної реактивності організму та відповідних стрес-реакцій у функціональній системі гіпоталамус – гіпофіз – щитоподібна залоза, а також навчальної та фізичної діяльності.

Динаміка стресу з відповідними стадіями тривоги, резистентності, виснаження супроводжується на рівні організму суттєвими морфологічними, фізіологічними, біохімічними, імунологічними, когнітивними і емоційними змінами та може сприяти розвитку соматичної патології (інфекцій і неінфекційній), а також психічної і поведінкової патології. Окремої уваги заслуговує стрес як функціональна (психофізіологічна) модель розладів психіки і поведінки особистості, у т.ч. афективних, психогенних (невротичних), психосоматичних розладів.

Окрім того, звертаємо увагу на екологічні складові реактивності організму

людини на території Рівненщини та Західної України в цілому – дефіцитом у ґрунтах і воді рухомих форм таких мікроелементів як йод, цинк, кобальт, мідь, селен, марганець, що обумовлює зменшення їх вмісту в рослинах та спричиняє розвиток відповідних мікроелементозів у людини і тварин, у т.ч. йодна недостатність (ендемичний зоб, мікседема), цинкова недостатність (паракератоз), кобальтова недостатність (гіпокобальтоз), мідна недостатність (гіпокупроз), селенова недостатність (білом'язева хвороба), марганцева недостатність [5]. При цьому на тлі дефіциту у харчових ланцюгах певних мікроелементів не виключений розвиток аліментарної (залізодефіцитної) анемії (за механізмом синергетичних зв'язків).

В умовах Рівненщини та в цілому Західної України особливу увагу дослідників привертає захворювання людини на йододефіцити, які в останні роки мають тенденцію до загострення. Основні форми патології щитоподібної залози пов'язані з її гіпофункцією (гіпотиреоз) або гіперфункцією (гіпертиреоз). Патолофізіологічними змінами щитоподібної залози є базедова хвороба (гіпертиреоз), мікседема (гіпотиреоз), ендемічний і природжений зоб (як гіпотиреоз, так і гіпертиреоз). Крайнім проявом дефіциту йоду у людини є кретинізм (гіпотиреоз), розвиток якого характеризується розумовою і фізичною відсталістю. Окрім того, симптоми гіпотиреозу або гіпертиреозу супроводжують розлади психіки і поведінки людини, у т.ч. афективні, психогенні, психосоматичні розлади. Слід відмітити, що гіпофункція або гіперфункція щитоподібної залози суттєво впливає на фізичні та розумові здібності людини, її когнітивну та емоційну сферу, а також творчість.

Таким чином, складні геохімічні умови Рівненщини та Західної України в цілому із дефіцитом у природному середовищі та харчових ланцюгах біогенних мікроелементів, у т.ч. йоду може бути додатковим екологічним стрес-чинником та вагомо впливати на стрес-стійкість і стрес-уразливість людини та, відповідно, етіологію і патогенез соматичних хвороб та психічних і поведінкових розладів.

У зв'язку з цим розроблена психофізіологічна модель стрес-стійкості та стрес-уразливості людини за відповідним алгоритмом внутрішньої картини хвороби (Р. Лурія, 1935) та внутрішньої картини здоров'я (В. Каган, 1986). Так, психофізіологічна модель стрес-стійкості та стрес-уразливості людини включає наступні рівні: 1 – екологічний рівень (індивідуальна оцінка природних умов існування щодо стрес-уразливості), 2 – соціальний рівень (індивідуальна оцінка соціальних умов існування щодо стрес-уразливості), 3 – клінічний рівень (індивідуальна оцінка стрес-уразливості органів і систем організму – мішеней стресу), 4 – емоційний рівень (формування позитивних емоцій та їх вегетативний контроль), 5 – мотиваційний рівень (зміна особистісних установок з домінуванням складових здорового способу життя), 6 – когнітивний рівень (пошук стратегій подолання клінічних складових стресу із врахуванням природних і соціальних умов існування), 7 – поведінковий рівень (фізична активність, впровадження методів психотерапії і психофармакології) [6].

Психофізіологічна модель стрес-стійкості та стрес-уразливості людини передбачає формування на усіх рівнях навчання (початкова, середня, вища школа, самоосвіта) наукового світогляду з системним мисленням – об'єктивна (причинно-наслідкова) оцінка стресу як загального адаптаційного синдрому у системі реактивності організму та його клінічних складових і соціальних наслідків у відповідному

природному середовищі існування.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. 1. Фізичне та психічне здоров'я людини значною мірою залежить від екологічних умов існування у їх системному зв'язку з реактивністю організму, у т.ч. неспецифічною (стресом як загальним адаптаційним синдромом). 2. В умовах Рівненщини дефіцит певних мікроелементів у довкіллі та, відповідно, харчових ланцюгах, у т.ч. йоду суттєво впливає на фізичне і психічне здоров'я людини та є додатковим стрес-чинником щодо етіології і патогенезу відповідної соматичної патології та розладів психіки і поведінки. 3. Розробка та впровадження ефективних профілактичних заходів щодо збереження здоров'я людини обов'язково повинна враховувати природні умови існування та їх соціальні складові, у т.ч. місце народження, навчання, роботи, а також статеві і вікові особливості.

Перспектива системних міждисциплінарних досліджень – у пошуку та впровадженні ефективних методів діагностики стрес-стійкості та стрес-уразливості людини із врахуванням умов природного і соціального середовища існування, а також методів психотерапії і психофармакології, у т.ч. аутогенного тренування, фізичного тренування, фітотерапії, раціонального харчування тощо.

Список використаних джерел.

1. Атаман О.В. Патолофізіологія: В 2-х томах. Том 1. Загальна патологія / О.В. Атаман. – Вінниця: Нова Книга, 2012. – С. 192-194.
2. Ганс Сельє. Очерки об адаптационном синдроме / Г. Сельє // Пер. с англ. – М.: Медгиз, 1960. – 255 с., ил.
3. Ганс Сельє. Стресс без дистресса / Г. Сельє // Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1982. – 126 с.
4. Мазуркевич А.Й., Тарасевич В.Л., Клугі Дж. Патолофізіологія тварин / Загальна патофізіологія. – К.: Вища школа, 2000. – С. 65-76.
5. Мікроелементози сільськогосподарських тварин / М.О. Судаков, В.І. Береза, І.Г. Погурський та ін.; За ред. М.О. Судакова. – К.: Урожай, 1991. – 144 с.
6. Романюк В.Л. Психофізіологічна модель стрес-стійкості та стрес-уразливості людини // Матеріали Інтернет-конференції «Системна організація психофізіологічних та вегетативних функцій (медико-біологічні аспекти)», Луцьк, 8-10 червня 2016 р. – Луцьк: Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, 2016. – С. 92-93.
7. Словарь физиологических терминов / Отв. ред. О.Г. Газенко. – М.: Наука, 1987. – С. 311-312.
8. Філімонов В.І. Клінічна фізіологія / В.І. Філімонов. – К.: Медицина, 2013. – С. 186-199.
9. Человек: анатомия, физиология, психология / Энциклопедический иллюстрированный словарь // Под. ред. А.С. Батуева, Е.П. Ильина, Л.В. Соколовой. – СПб.: Питер, 2007. – С. 471.
10. Чернолучский М.В. Диагностика внутренних болезней / Общая семиотика // М.В. Чернолучский. – М.: Медгиз, 1954. – С. 80-107.

СЕКЦИЯ 8. ART (ИСКУССТВОВЕДЕНИЕ)

ПОД- СЕКЦИЯ 9. Теория и история искусств.

Ісмаїлова М.С.

Аспірант кафедри графічного дизайну, ХДАДМ
Харківська державна академія дизайну і мистецтв
м. Харків, Україна

**ФУНКЦІОНАЛЬНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТИПОГРАФІКИ
В ДИЗАЙНІ ПОЛІГРАФІЧНОЇ РЕКЛАМНОЇ ПРОДУКЦІЇ**

Анотація. У тезах на основі аналізу наукової літератури розкривається головна функція графічного дизайну в рекламі та виділяються функціональні характеристики типографіки у рекламному графічному дизайні

Ключові слова: графічний дизайн, шрифтова композиція, типографіка, поліграфічна рекламна продукція.

Keywords: graphic design, font composition, typography, printing promotional products.

Основна частина. Графічний дизайн в поліграфічній рекламній продукції вирішує різноманітні проблеми масової комунікації. Діяльність дизайнера-графіка при розробці рекламної графіки включає збір і аналіз інформації, визначення проблеми, постановку мети, створення загальної дизайн-концепції, розробку графічного рішення візуального повідомлення. За ствердженням російської дослідниці Е. Глінтернік, графічний дизайн є областю проектування, яку можна визначити як особливу художньо-комунікативну систему і засіб реклами [2].

Реклама художньо-графічними засобами створює особливий візуальний простір оточуючого середовища. Системний підхід до оформлення рекламного повідомлення викликаний необхідністю створювання більш ефективної візуальної орієнтації у сфері споживання.

У праці «Графічний дизайн і реклама» російський науковець В. Курушин стверджує, що основою візуального спілкування в поліграфічній рекламі є графічний дизайн, який передбачає тісний зв'язок між змістом і формою інформаційного повідомлення. Дизайнер повинен не тільки правильно розкрити суть повідомлення, але і зробити це красиво. Результат залежить від таланту та професійної майстерності дизайнера, від його досвіду, здатності перевести складні поняття в наочну форму, яка легко сприймається [5, 6].

Функціональні характеристики графічного дизайну реклами розглядає російський дослідник А. Данилов у монографії «Ідея, сценарій, дизайн у рекламі». На думку автора, хороший дизайн робить повідомлення більш зрозумілим. Головна функція дизайну в рекламі — привернути увагу споживача [3, 105]. У своїй роботі автор приділяє велике значення візуально-образній мові рекламного оголошення.

Текст, шрифтова композиція в дизайні поліграфічної реклами складають основний функціональний зміст її візуального сприйняття.

Російська дослідниця О. Яцюк вважає, що до шрифту пред'являються не тільки естетичні, а й функціональні вимоги: пізнаваність літер, окремих символів і слів, зручність в читанні всього текстового документу: «...взявши в руки рекламну листівку, розкривши буклет або глянувши на плакат, Ви отримуєте перше враження про них, навіть не читаючи текст. Зовнішній вигляд документа повинен відповідати змісту, створювати певний образ. Величезну роль в дизайні сторінки грає шрифт» — пише автор [8, 123].

Російський науковець С. Пронін у монографії «Рекламисту про дизайн. Дизайнеру про рекламу» підкреслює, що культуру шрифтів, треба розуміти як культуру у широкому сенсі: «...ми не повинні сприймати шрифт лише як інструмент оформлення рекламних повідомлень, шрифт є найважливішим компонентом комунікації, а значить — і культури...». На думку автора, фактор простоти і ясності грає дуже важливу роль в друкованій рекламі [7, 47].

Термін «типографіка» все частіше застосовується як синонім понять «шрифтова графіка», «мистецтво шрифту».

Типографіка, за визначенням російського мистецтвознавця В. Кричевського — графічне оформлення печатного тексту за допомогою набору і верстки (монтажу) [4, 141]. У своїй роботі В. Кричевський стверджує, що «типографіка автономна насамперед до ілюстрування — «образотворчої графіки». Вона являє собою архітектонічний компонент графічної діяльності і виступає як найважливіший стильовий формоутворюючий фактор прикладної графіки» [4, 141].

Типографіка, за ствердженням відомого англійського типографа С. Моріссона, є мистецтвом правильного розташування друкованого матеріалу в залежності від конкретного призначення для максимального сприйняття тексту [10].

Російська дослідниця І. Пакшина в монографії «Семіотична модель типографіки як культурологічна проблема» вважає, що особливе значення типографіки для сучасної культури обумовлено тим, що вона, з одного боку, є найстарішим, найбільш сформованим компонентом друкованої культури і невід'ємним елементом кожного друкованого видання, а з іншого — типографіка динамічно розвивається завдяки комп'ютерним технологіям. Дослідниця стверджує, що необхідність розгляду типографіки з точки зору культурологічного знання викликана тим, що вона є не тільки способом збереження і передачі інформації, а й засобом візуалізації за допомогою абстрактних знаків. Поширеність і затребуваність типографіки в графічному дизайні пояснюється посиленням ролі знака в сучасній культурі та мистецтві [6].

Швейцарський дизайнер-графік Е. Рудер у праці «Типографіка. Керівництво з оформлення» наступним чином характеризує завдання типографіки: «Завдання типографіки — служити передачі письмової інформації. Типографіка обмежена в просторі двох вимірів. Типографічне оформлення зобов'язує до розуміння завдань, що підлягають вирішенню в наборі і перебувають у такому порядку: співвідношення розташування одного елементу до іншого, контрастне використання кеглів шрифту, характер взаємин між площинами, відношенні складових тонів сірого відтінку» [8, 6].

С. Пронін вважає, що, такі відомі поняття як контрастність, правильне акцентування інформації, закони сприйняття графічного зображення повинні бути до-

речними і зрозумілими: «Шрифт оточує нас всюди, він зустрічається частіше, ніж ми вважаємо... Ми просто звикли до нього настільки, що перестали розглядати його як елемент культури, найважливішу складову комунікації,... важливо відчуті самому необхідність у стриманості і простоті» [7, 48].

Щоб акцентувати увагу реципієнта, рекламистові необхідно спробувати створити яскравий зоровий образ. Першовідкривачем прийому, коли текст (його шрифтове рішення) є одночасно і піктограмою, був американський дизайнер Д. Карсон. Саме він у рекламі приладдя для сноуборда став використовувати ламані шрифти, що імітують сніг.

Російська дослідниця В. Волкова вважає, що вибір параметрів шрифту має значення для функціональності рекламного повідомлення. На думку автора, за допомогою різних характеристик шрифтового кеглю рекламному повідомленню можна надати не тільки індивідуальний вигляд, але і відобразити деякі характерні нюанси, імітувати повільний темп повідомлення або паузу, що привертає увагу [1].

Висновок. Головна функція друкованої реклами привернути увагу споживача. Мистецтвознавчий аналіз літератури дозволив виявити функціональні аспекти типографіки у дизайні поліграфічної рекламної продукції:

- шрифтові композиції в дизайні поліграфічної реклами складають основний функціональний зміст візуального сприйняття тексту;
- шрифт в типографічній композиції є елементом візуальної комунікації в друкованій рекламі;
- вибір шрифтів має значення для ефективного рекламного повідомлення. На візуальне сприйняття типографічної композиції впливають їх параметри і композиційне розташування;
- типографіка в дизайні поліграфічної рекламної продукції передбачає тісний зв'язок між змістом і формою текстового інформаційного повідомлення. Шрифт структурує і режисує візуально-образну мову текстового повідомлення, а типографіка створює зв'язок, характер зображення.

Література

1. Волкова В. В. и др. Дизайн газеты и журнала. / В. В. Волкова — М.: Аспект Пресс, 2003.
2. Глинтерник Э. М. Графический дизайн как художественно-коммуникативная система и средство рекламы: — монография./ Э. М. Глинтерник. — СПб.: Изд-во Петербургского института печати, 2002. — 136 с.: ил.
3. Данилов А. А. Идея, сценарий, дизайн в рекламе / А. А. Данилов. — СПб.: ДАН, 2008. — 252 с.
4. Кричевский В. Типографика в терминах и образах: в 2-х т. Т. 1. 158 терминов / В. Кричевский — М.: Слово, 2000. — 144 с.: ил.
5. Курушин В. Д. Графический дизайн и реклама / В. Д. Курушин. — М.: ДМК Пресс, 2001. — 272 с.
6. Пакшина И. А. Семиотическая модель типографики как культурологическая проблема: автореферат дис. ... кандидата: 24.00.01/ И. А. Пакшина; [Место защиты: Мордовский государственный университет им.Н.П.Огарева]. — Саранск, 2013

7. Пронин С. Г. Рекламисту о дизайне. Дизайнеру о рекламе / С. Г. Пронин. — М.: Бератор, 2004. — 168 с.
8. Рудер Э. Типографика / Э. Рудер. — М.: Книга, 1982. — 286 с.
9. Яцюк О. Основы графического дизайна на базе компьютерных технологий. / Яцюк Ольга. — СПб.: БХВ–Петербург, 2004. — 350 с.
10. Morrison S. First Principles of Typography / Stanley Morrison. New York : The Macmillan Company, 1936. — 112 p.

ПОД- СЕКЦИЯ 4. Музыкальное искусство.

P'yatniskaya – Pozdnyakova Irina

PhD in Arts, Associate Professor, postdoctoral student
of the National Music Academy of Ukraine named after P.I. Tchaikovsky

MUSICAL SIGN IN THE CONTEXT OF THE SEMIOTIC THEORIES OF FOREIGN SCIENTISTS

Abstract. *In the article an attempt is made to systematize the existing trends in the study of the musical sign and to determine the future vector study of the stated problems. The attention is focused on a fairly wide amplitude of the definition of a musical sign, identified its substantial characteristics. Keywords: sign, musical sign, musical speech, reality of signs, the semiotic method.*

Keywords: sign, music sign, musical speech, symbolic reality, semiotic method.

Statement of research problem. Exploring music from the standpoint of semiotic approach, scholars recognize its iconic nature and allocate the criteria of significance. Analysis and systematization of existing trends in the study of the musical sign in the context of various theories of foreign scientists is taken in this study.

Presentation of research. A study of the musical sign, but not in the context of a semiotic direction was made by D. Cook [2]. In an effort to present music as a “language of emotions”, the researcher analyzes the elements of musical expression, which are the means of realization of different emotions. Among these “elements of music dictionary” by D. Cook highlights the melodic elements with a relatively stable external form, constant value and varies with the context that match the characteristic of the musical sign.

Sign as a stimulus that affects the behavior of an organism in relation to something defined in labor of V. Kuker “Music and meaning” [1]. In his classification of musical signs, the scientist appeals to the theory of H. Pierce on the triadic nature of the mark and identifies three types of musical signs: iconic, index and logical. At the same time, the researcher believes an icons the dominant type of sign in music and further introduces their classification of natural (congeneric) arising from the interaction of equal structural elements between them [1, p. 34] and outside the natural (extragenetic) arising in the context of interpretation of musical elements as the sign outside musical situation [1, p. 61]. Index symbols in music, according to the researcher, determine the most characteristic fragments of music, giving it inner perfection, while the logical link the signs together, or indicate this relationship [1, p. 110]. The researcher considers the contextual nature [1, p. 3] an important characteristic of the sign, distinguishes two types of values of the sign: discourse (which is indirect) and orientation (which refers to the sphere of sense perception) [1, p. 8].

Intonation as a semantic component of music considering in their studios Jiranek, and the process of artistic semiosis recognize the intonation associated with the formation of semantemes (individual inflections) [4, p. 88]. The researcher postulates the openness of musical semantics, the multiplicity of interpretations, in which variant and invariant elements interact [4, p. 100-102]. In the works by D. Lidov it's noted on the characteristics of

sign as a procedural phenomenon, in which representamen, object or interpretant, represent a process in the works by D. Lidov: «A processive sign is a sign in which the representamen, the object, or the interpretant is a process» [5, c. 182]. Later this idea was developed by him in the work “Is music a language?”

Rather thorough layer studies of musical semiotics is associated with the analytical perspective of hermeneutics and musical narratology. These two theories differ significantly, but both demonstrated a comprehensive approach to all levels of musical value, where the sound acquires extramusical value and associates various forms of cultural existence in the process of knowledge. In general hermeneutical approach is related with the interpretation of shared values, oppositional correlations, with the aim to identify the mechanisms by which achieved expressive significance in music: «Hermeneutics is not essentially systematic or deductive, although its results may well be amenable to a later structural explanation, and indeed must be if those interpretations are to expand the systematic base of style understanding» [3].

Despite the existence of various semiotic directions in the study of the musical sign, they are united by the use of language denotation as a model to search for musical meaning. Most of the works of foreign researchers rely on Saussure model and develop it similar to the model of R. Barthes, trying to identify the specific connotations and denotations of musical sounds, followed by synthesis at the level of stylistic trends. But there is another trend to think in terms of denotative codes associated with the methods of selection of musical configurations. In particular, in H. L. Martinez labor “Icons in music”, the researcher claims that the sign refers to its object through cultural dispositions: «The sign is in itself a legisign; to its object it is a symbol... the interpretant could be of an emotional kind (a euphoric feeling); energetic (the attitude of going in the direction off the village that uttered the symbol); or logical, as a partial syllogism such as ‘if there is an invitation, then there will be a ritual» [6, c. 57-86].

In the works of E. Tarasti, which in his classification of signs appeals to H. Pearce, model it is noted that musical signs can be presented in various ways: as such signs (qualisigns, sinsigns, legisigns), signs in relation to interpretant (rhemes, dicents, argument) and signs in relation to representamen (icons, indexes, symbols) [8, p. 11]. According to the scientist, the sound may include a large number of resources to refer, from indexes of physical states to abstract cultural symbols, therefore the analysis of the semiotic dimensions of music, as the space of the functioning of signs is not finding symbols, indexes, or icons but understanding “of the field of different meanings that these signs form. His idea he explains on the example of the horn sound from Beethoven’s Sonata “Les adieux”, which he considers a sign that combines all three varieties.

The researcher notes that an object can be can be represented by a certain thing or event, while representamen (“dynamic object” in C. Pearce – *I. P.*) could be an aspect of the real world. As an example, the researcher cites “Les adieux” by L. van Beethoven, the Sonata form which can be understood as the interpretant, and the musical material is presented as representamen: «In that case, the representamen would be the music itself (written or sounding), and the interpretant might be something like “sonata form” or a comparison of “Les adieux” with other sonatas by Beethoven, and so forth» [8, c. 10]. The researcher believes the sound of the French horn from Beethoven Sonata “Les adieux” at the same time the iconic sign (as it is an imitation of the sound of the hunting horn XVIII th century), the index (be-

cause it arouses emotional state) and symbol. In the study of the "Signs of music: A guide to music semiotics," he writes: «It is an iconic sign in the sense that, although played on piano, it imitates the horn signals of late eighteenth-century huntsmen. It is also indexical – because of the deceptive cadence – in the sense that it evokes a certain emotional state, both in the composer who wrote and sent the sign, and in the listener who feels such a sentiment of farewell or at least recognizes it as such. The opening horn call is also a symbol» [8, p. 11]. E. Tarasti believes that an interpretant may be mental sign, which arises in the process of musical sounding and realized with the help of logical-rational knowledge.

The analysis of the works of E. Tarasti let us talk about the application of correlation method between musical signs and cultural meanings that characterizes a dynamic, procedural character of the music. The researcher argues, despite the presence of different semiotic approaches to the study of music, none is able fully reveal and illuminate the semiotic structure and proposes to apply the method of critical synthesis. Using the terminology of the structuralists E. Tarasti uses the term "isotopia" as the basis for the analysis of structural levels and formal features of the musical signs and appeals to energetism E. Kurt, believing him to be the key to understanding the symbolic structures. The scientist builds his own method of semiotic analysis of musical structures consisting of a selection of models and means of formation of the musical discourse. By the way, there is a method in tune with him, it's isolation technique of musical-textual structures and relationships between them in the study of R. Moneli: «The musical text is the score, not as performed, but as understood, its dialectics resolved into intelligibility» [7].

Conclusions. So, musical signs on different levels of the organization are defined not as arbitrary, but are connected with target setting as they exist in a particular discourse within the framework of certain norms and practices. In this sense music broadcast is the actualization of different creative practices, the process of meaning formation, which occurs through musical signs as sustainable entities with a relatively stable sonic form. The main physical expression of the musical sign is a sound that exists only in unity with the meaning that it expresses.

Musical signs is not only stable intonation and motive formulas, but a comparison, contrast and tempo features expand musical thought in different textured planes. Musical signs can be program to works out a musical image and influences the drama, forming a special syncretic image (e.g. symbols software music mediated by various outside musical connotations). Musical signs can be different opposition of musical works drama that are not programs, but play the role of symbolic reality and allow to understand the deep essence of music, its structure and imagery. Despite this wide range of different definitions of the category "music sign", they define its main characteristic of being the bearer of the values. Musical sign as a meaningful semantic entity is a holistic formation with a fixed value that has a range of substantially characteristics (constantly sound shape, stability value, contextuality, consistency, invariance, interdependence, concrete, differentiation, representativeness, functionality and the like).

Musical sign has a contextual nature, depending on this it may get different semantic values to remain constant or change with the subsequent formation of a new independent units). Since the sign is read in correlation with the other signs, the understanding of the individual element in relation to the entire allows us to understand the mechanism of functioning of all components of the system as a whole. The object of semiotic analysis can

be and a separate sound, and the context in which any piece of music, characterized by polystructures, volume and multiplicity of levels of existence. This provision is not contrary to contemporary composition practices, which are implemented in different contexts, formats and coordinate systems, but not devoid of referentiality, which is traditionally associated. To express and convey the semantic dominant of a musical writing, the composers used a variety of resources, from indexes of emotional states to the more abstract cultural symbols that makes music one of the important semiotic study objects, allows us to identify the layering and multiplicity of manifestation to a musical-semiotic space.

References

1. Coker, W. (1972). *Music and Meaning: A Theoretical Introduction to Musical Aesthetics*. New York.
2. Cooke, D. (1959). *The Language of Music*. London: Oxford University Press.
3. Hatten, Robert S. (1994). *Musical Meaning in Beethoven: Markedness, Correlation, and Interpretation*. Bloomington: Indiana University Press.
4. Jiranek, J. (1985). *Zu Grundfragen der musikalischen Semiotik*. Berlin.
5. Lidov, D. (1999). *Elements of Semiotics*. New York. Retrieved from <http://books.google.com.tr/books?id=1KXKi2tCOzC&printsec=frontcover&hl=ru#v=onepage&q&f=false>
6. Martinez, J. L. (1996). Icons in Music: A Peircian rationale. *Semiotica*, 1/2, 57–86.
7. Monelle, Raymond What is a Musical Text? In *Musical Semiotics In Growth*, ed. Eero Tarasti:– Bloomington: Indiana University Press., 1996 – P. 245–260.
8. Tarasti, E. (2002). *Signs of music: A guide to music semiotics*. Berlin. ; New York : Mouton de Gruyter. Retrieved from http://books.google.co.uk/books/about/Signs_of_Music.html?hl=ru&id=kgr1xjHP2UsC

**ТЕОРЕТИЧНА СПАДЩИНА Ч. ПІРСА
В СТРУКТУРІ МИСТЕЦТВОЗНАВЧОГО АНАЛІЗУ:
АКТУАЛЬНІСТЬ ТА УНІВЕРСАЛЬНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ.**

Анотація: В статті розглядається універсальність наукового принципу трихотомії, американського науковця Ч. Пірса, як методологічного, структурного, системного підходу, що лежить в основі процесів мислення, семіотики, загальнонаукових теоретичних засад, в тому числі і в галузі мистецтвознавства. Аргументується доцільність використання трикомпонентного аналізу в мистецтвознавчій теорії та в сучасних тенденціях мистецьких процесів.

Ключові слова: Чарльз Сандерс Пірс, знакова трихотомія, ікона, індекс, символ, опис, аналіз, інтерпретація, універсальна граматики, критична логіка, філософська риторика, сучасне мистецтво, мистецтвознавча теорія.

Annotation: In the article have been considered the universal scientific principle of a trichotomy of American scientist Charles Peirce, as methodological, structural, systematic approach, that is contained in the basis of thinking processes, semiotics, common scientific theoretical principles, and in the art theory. There have been argued the expediency of usage a ternary analysis in the art theory and in tendencies of contemporary art processes.

Key words: Charles Sanders Peirce, sign trichotomy, icon, index, symbol, description, analysis, interpretation, universal grammar, critical logic, philosophical rhetoric, contemporary art, art theory.

Постановка проблеми дослідження. Семіотика поряд з іконографією, іконологією та різносторонніми інтерпретаціями, в сьогоденні, є широко використовуваними та в значній мірі усталеними методами мистецтвознавчого аналізу. В практичному застосуванні аналіз та інтерпретація мистецьких творів, як і теоретико-історичні мистецтвознавчі дослідження мають певні тенденції до міждисциплінарного симбіозу. Безумовно, мистецтвознавство має закономірний та послідовний зв'язок з розвитком естетики, філософії, історії, а також культурології та психології. Однак, обґрунтоване та якісне застосування теоретичних надбань суміжних дисциплін в мистецтвознавчій науці являє собою не надто широке явище, при цьому, одночасно володіючи потенціалом до збалансування та роз'яснення багатьох кризових явищ. А невідповідність тенденцій певного часового проміжку до можливостей їх повноцінного сприйняття та оцінки традиційно загострюється на певних етапах суспільної трансформації. В колі такої проблематики в певній мірі знаходиться сучасне мистецтво, форми та прояви якого часто асоціюють себе з соціальною і філософською тематикою, історико-культурними парадигмами, але в багатьох виявах мистецької критики зберігають формально-репрезентативний характер, викликаючи цим дисонанс в сприйнятті та розумінні мистецького твору. Крім того питання критеріїв та дефініцій сучасного мистецтва залишаються невизначеними.

Теоретична спадщина дослідників XIX – XX ст. формувала ідейно-теоретичну базу сучасних гуманітаріїв та в сьогоденні надалі формує науковий дискурс, в тому числі мистецтвознавчий. Одна з особливо важливих постатей другої половини XIX – поч. XX ст. представлена в особі Чарльза Сандерса Пірса (1839 – 1914), американського дослідника, філософа, логіка, математика та теоретика універсального характеру. «Його дослідження залишили помітний слід як у точних і природничих, так і в гуманітарних науках. Він був математиком, астрономом, хіміком, геодезистом, картограф і інженером, але також психологом, філологом і істориком науки. Він був одним з перших в США, хто став займатися експериментальною психологією і перший, хто застосував в якості міри вимірювання довжину світлової хвилі» [4]. Також науковця вважають засновником прагматизму та теоретиком семіотики, в основу якої він вклав розробки з галузі логіки, епістемології, філософії науки. З теорії знаків Ч. Пірса в мистецтвознавстві прийнято розглядати елементи другої трихотомії – ікони, індекси та символи. При цьому поняття індексу, загалом, не використовується.

Завдання даного дослідження полягає в залученні уваги до теоретичних праць Ч. Пірса, акцентуванні на вагомих можливостях їх застосування в мистецтвознавчому аналізі, а також в загальному розгляді універсальності його методологічних принципів, що містили в собі доведені, обґрунтовані умовиводи, множинність смислів яких багатозначна і водночас стало детермінована.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сучасному аналізі семантичних знакових структур, майже ніхто не згадує про численність праць Ч. Пірса, спадщина якого відноситься до другої половини XIX – поч. XX ст., а значна частина його праць-нарисів неопубліковані і по сьогодні. Вагома кількість джерел на які посиляються сучасні дослідники не є автентично авторськими. Це, як правило, опрацювання середини чи другої половини XX ст. по сьогодні, авторів які присвятили свою дослідницьку діяльність науковій спадщині Ч. Пірса. За загальними даними об'єм праць науковця становить близько ста тисяч друкованих та рукописних листів. Тільки в середині 50-х років XX ст. завдяки наполегливим пошукам Кароліни Айзел в підвалах Гарвардського університету знайшли закинуті оригінали текстів Ч. Пірса [8]. Поряд з тим, за півтора столітній термін теоретичні засади Ч. Пірса розвинулися у загальносвітову течію міждисциплінарного характеру, що здійснила свій внесок і в мистецтвознавчий аналіз.

Ч. Пірс розглядав себе не як гуманітарій лінгвіст, а як логік теоретик, що прагнув сформулювати універсальні знакові структури в широкому колі наукових досліджень. З однієї сторони Ч. Пірс був близьким до позицій аналітичної філософії XX ст., пов'язаної з лінгвістикою, що базувалася на аналізі мовних виразів та тенденцією до введення в філософію і навіть перетворення її на строго аргументоване знання [2]. А з іншого боку вважав філософію метафізикою і передосновою розвитку наукової думки. В такій позиції Ч. Пірс був значно ближчий до філософських течій континентальної філософії, починаючи зі студіювання німецької класичної філософії, зокрема Канта та Гегеля, його праці значно випередили тенденції свого часу і в XX ст. були наближеними до ідейних позицій феноменології, екзистенціалізму, герменевтики та інших. Також науковець був в опозиції до ідей позитивізму.

Незважаючи на певні критичні позиції західних джерел про невідповідність застосування Пірсової теорії знаків, базованої на логічних структурах, в сфері мис-

тецької критики, де панують закони естетики, ірраціональність сенсорики та емоцій, в самих твердженнях науковця, як і в основі його теорії відсутня думка про їх категоричне розмежування. Ч. Пірс не відкидав можливості поєднання естетичного з логічним зазначаючи, що хоч і далекий від освоєння мистецьких явищ, але «...Відчув сильну орієнтацію у індивідуальній формі вираження своїх думок та аргументацій через графічні зображення та візуальні символи...» [6, 304] Прикладом аналогії естетичного з логічним є висловлювання автора на зразок: «Кожен обґрунтований аргумент є поемою і симфонією, так само як і кожна правдива поема є вагомим аргументом» [6, 304]. Крім того в своїх ранніх працях 1870х років він передував науковим позиціям Е. Панофські, наводячи приклад в тотожності між схоластичними коментарями та тогочасною готичною архітектурою соборів, стверджуючи: «Якщо хтось бажає знати, що являє собою схоластика, і які погляди в ній домінують, для цього достатньо уважно розглянути готичний собор» [6, 304].

В основі знакової теорії Ч. Пірса лежить триада, трикомпонентність, як універсальна базова структура будь-чого та як основа зв'язку будь-яких відносин. Суть трикомпонентності полягає в тому, що значний обсяг природніх явищ складаються з трьох базових компонентів. Існує величезна кількість аналогій, сам автор наводив такі: «Наприклад, в зв'язку з трихотомією «можливість», «дійсність» і «необхідність», де можливість він назвав першою, дійсність назвав другою, а необхідність третьою. Знову ж: якість була першою, факт був другим, і звичка (або правило чи закон) була третьою. ...Знову ж: рема ...була першою, пропозиція була другою, і аргумент був третім» [8]. Тріади також формують пірамідальний напрямок розгалуження, де в компоненті однієї тріади міститься інша тріада. Ще одна важлива закономірність тріади в тому, що вона не редукується до меншого числа без втрати своїх якостей. Можна навести багато прикладів аналогії тріад, що мають відношення до мистецької сфери. Серед них такі: опис – аналіз – інтерпретація; «формальний» аналіз – іконографія – іконологія; збір матеріалу – етнографія – етнологія; об'єкт – знак – інтерпретант, і навіть три основні кольори червоний – жовтий – синій. Зв'язок компонентів в тріаді також відображає трьохрівневість, де перший компонент є базовим поняття, що лежить в основі формування другого, а з другого відповідно формується третє, що повинно служити заключним у формуванні цілісності певного явища.

Крім того всі три класи трихотомії, як системи класифікації знаків Ч. Пірса є відповідними один одному. Так перший компонент першої трихотомії – квалісайн, як і перший компонент другої трихотомії – ікона, означають собою якості речі чи об'єкта та тотожні першій компоненті третьої трихотомії – ремі, що означає собою поняття, як найпростішу форму мислення, а також разом із квалісайном та іконою несе загальну, базову інформацію про річ чи об'єкт.

Пірсові теоретичні умовиводи підтверджують універсальні закономірності, які полягають в тому, що **однокомпонентність**, першочергово, означає собою якість, відображає якості і характеристики об'єкта. **Іконічний знак** чи просто зображення відображає у візуальному мистецтві зовнішній вигляд об'єкта, схожість в цілому та в складових з об'єктом. Це також відповідає першому рівню аналізу мистецького твору за іконологічною теорією Е. Панофські, тобто **доіконографічному «формальному» аналізу**, який полягає в аналізі композиційних складових, кольору, техніки, матеріалу, ідентифікації первинних, чистих форм та світу художніх мотивів [3, 645]. В мис-

тецтвознавстві перший рівень відповідає **опису** мистецького твору, що є тотожним «формальному» аналізу.

Двокомпонентність за твердженням Ч. Пірса означає реакцію, реагування чи причинно-наслідковий зв'язок, як приклад це **дуальність** та **бінарні опозиції**. Цьому рівні знакової системи відповідає **індекс**, що позначає зв'язок образу з означуванним через послідовність певної дії, або пов'язаність чи взаємодоповнення речей між собою у формуванні чогось цілого. Індекс означає об'єкти, що логічно чи закономірно між собою пов'язані, а також може означувати сам процес взаємозв'язку об'єктів. Також варто зауважити, що «індекс відображає річ крізь свідомість того, хто цей знак творить, свідомість творця індексу головна в розумінні цього знаку» [5, 135]. Відповідно другий етап мистецького аналізу Е. Пановські – це **іконографія**, що полягає в аналізі тем та концепцій, а також контексту. Як зазначав Е. Пановські: «Зрозуміло, що точний іконографічний аналіз можливий лише після точної ідентифікації мотивів» [3, 646]. Щодо поняття самого знаку, він часто виступає у ролі репрезентанта поміж об'єктом, який він означає та інтерпретаментом, тим хто сприймає, таким чином відносячись до другого, компонента трихотомії.

В мистецтвознавстві **аналіз** посідає проміжну ланку поміж описом та інтерпретацією, а в гуманітарних науках його границі часто розмиті. Аналіз в значній мірі може бути прийнятий за інтерпретацію, або ж складати додаток до опису у формі певного поділу чи класифікації. Аналіз та індекс, а також іконографія, що переважає в аналізі історичних стилів, складають необхідний середній етап і служать сполучною ланкою між об'єктом та результатом. Підтвердженням цьому служить тріада основних форм мислення – поняття, судження та умовиводу. Судження, як друга складова тріади, полягає в утвердженні або запереченні чого-небудь про предмети та явища об'єктивної дійсності [1]. Без здійснення логічних суджень в дослідженні певної проблематики, в тому числі і мистецтвознавчої, неможливо прийти до істинних умовиводів. Законами людського мислення займається логіка, що містить алгоритми в доведенні істинності чи хибності умовиводів. Поруч з тим, більша частина наукових досліджень Ч. Пірса присвячена розбудові універсальних логічних структур та їх введенню в науковий обіг.

Концепція **трикомпонентності** за Ч. Пірсом складає універсальну формулу будь-якого еволюційного процесу, де **третій компонент** є наслідком взаємодії перших двох, формує нову якість, новий етап. Третій компонент в знаковій теорії Ч. Пірса є **символом, аргументом, легісайном**. Це також рівень іконології, етнології, рівень інтуїтивної інтерпретації, або логічного умовиводу. Символ означає об'єкт не через безпосередній змістовний зв'язок, а через асоціацію, що як правило формується за колективною згодою певної групи, а отже є загальноприйнятою. Одним із найпростіших прикладів символу, є лінгвістичний знак – слово, що ніяк не відображає ознаки об'єкта який означає, але є загальноприйнятим знаком об'єкта і в уяві чи мисленні відсилає до нього. За твердженням Ч. Пірса: «Символ пов'язаний зі своїм об'єктом в силу ідеї використання символу розумом, без якого такий зв'язок не зміг би існувати» [12]. Також принцип зв'язку трьох компонентів відповідає структурі простого категоричного силлогізму та може бути тотожним до закону «золотого перетину».

В основі наукових поглядів Ч. Пірса існувала тріада з граматики, логіки та риторики, як сполучення трьох наук, що є додатковими та допоміжними у форму-

вання методології і закономірностей розвитку багатьох наукових галузей. Першочерговою складовою теоретичного фундаменту науковця є **універсальна граматика**, другою є **критична логіка** і останнє місце посідає **філософська риторика** [10, 7-8]. Ці три складові, як і всі трикомпонентні схеми теоретичних розробок Ч. Пірса пов'язані між собою, зберігають послідовність, ступеневість. Граматика є мистецтвом побудови мови, логіка є мистецтвом мислення, сортування знаків і пошуку істини, а риторика є мистецтвом переконання та передачі знання від людини до людини.

Теорія універсальної граматики розробленої в галузі когнітивної науки в другій пол. XX ст. Ноама Чомські стверджує, що людські здібності до мови є вродженими через природні процеси мислення. Здатність до побудови мовних структур як і процесів обробки мови у складі людського розуму має свої універсальні закони та, безумовно, опирається на логіку. Граматика, загалом, в дослідженні лексики мови, термінології чи понятійного апарату потрібна для вивчення структури знаків в незалежності від їх використання. Універсальна граматика повинна формувати добре напрацьовані методологічну базу, поняттєвий та термінологічний апарат. Сюди також відноситься збір матеріалу та опрацювання джерел від чого залежить подальша успішність дослідження. Крім того цей етап відповідає опису чи висвітленню отриманих знань по певній визначеній темі.

Ч. Пірс прирівнював лексикон до набору висловлюваних ідей, оголосивши логіку невід'ємною складовою в аналізі змісту, наукою про правду та істину, їх природу та методи в яких вони повинні бути виявлені [11]. Таким чином, критична логіка на думку Пірса вивчає умови правдивості репрезентованої інформації. Загальні завдання риторики полягають: в обґрунтованому, змістовному та структурованому викладенні певних позицій; у вмінні навести необхідні аргументи та приклади в доведенні обраних суджень; у висловленні певної гіпотези в найкращій, найдоцільнішій формі сприйняття; в дотриманні комунікативної етики. Як відомо, ще з періоду античності риторика була як тісно поєднана з філософією, так і протиставлена до філософії софістами. Грамотне сполучення риторики з філософією творить високий рівень структури та змістовного наповнення наукової думки.

Актуальність застосування трикомпонентності як сталих засад в мистецтвознавчому аналізі полягає в опозиції до певних сучасних тенденцій трактування мистецьких явищ – з одного боку як цілковитої необмеженості критеріїв та характеристик сучасного мистецтва, а з іншого у зведенні мистецтва до поняття виготовлення продукту чи речі. Відомий культовий американський художник поп-арту Енді Ворхол, так висловлювався з цього приводу: «Художник це той хто виробляє речі, в яких в людей немає необхідності» [7]. Культура суспільства споживання, що активно розвивалася з середини XX ст., де мистецтво також в значній мірі служить інструментом пропаганди масової культури, частково передає висловлювання Е. Ворхола: «Бути успішним у бізнесі є найбільш захоплюючим видом мистецтва. Заробляти гроші є мистецтвом і працювати це також мистецтво і хороший бізнес є найкращим мистецтвом» [7].

Проблема обмеженості та упередженості обґрунтування сучасних мистецьких процесів вміщена у значному пласті західних філософсько-теоретичних міркувань стосовно суті мистецтва. Для прикладу наведемо висловлювання з праці американського філософа Джона Дьюї з його книги «Мистецтво як досвід»: «Для того,

щоб зрозуміти сенс художніх виробів, ми повинні забути про них на деякий час, поглянути в іншу сторону і вдатися до звичайних засобів і умов досвіду, які ми зазвичай не розглядаємо як естетичні. Ми повинні прийти до теорії мистецтва за допомогою обхідного шляху. ...Парфенон є великий твір мистецтва. Тим не менше, він має естетичний статус, тільки як робота, що стала досвідом для людини» [8, 4].

Отже, в сучасних теоретично-філософських засадах простежується трактування мистецтва як досвіду, що вкладається в певну сферу діяльності, закономірності і правила якої з певною тенденцією формують культурно-громадські інституції, організації і публічні медіа простори. Така позиція має рацію в дуже обмеженому погляді на продукт мистецтв, як результат процесу чи просто річ. Однак ця позиція є цілком поверхневою, не відсилає до природи творчого процесу та глибшого аналізу в пошуку смислів і крім того може формувати вигідні позиції для інтерпретатора в залежності від контексту та ситуації. Для кращого розуміння поняття та сутності мистецтва наведемо нижче окремі міркування.

Мистецтво будучи, першочергово, рефлексією внутрішньої світу митця, мікрокосмосу, на зовнішнє середовище, макрокосмос, або будучи саморефлексією, внутрішнього, що втілюється в зовнішньому, вже самим своїм процесом і природою не є однозначним за смыслом, оскільки відображає ознаки другого через інтроспекцію першого чи навпаки, але обов'язково містить ознаки обох, а отже не є однокомпонентним. Творчість, безумовно, є процесом, результатом якої є твір мистецтва. В такому положенні твір мистецтва є знаком, що відображає собою досвід митця в певному часово-просторовому вимірі. Однак досвід не є незалежним, а знаходиться в тісному зв'язку із суб'єктом, який цей досвід творить, а отже співвідносний до рівня складності самого суб'єкта. Складність людини, як суб'єкта не вміщується в критерії одних природничих і точних наук, а пов'язана зі складністю людської психології, свідомості, мови, мислення, духовності, потреби в самоствердженні та інших складових. Таким чином, найдоцільніший спосіб аналізу мистецького твору, це спосіб трикомпонентності, де матиме місце: комплексний аналіз особистості митця; аналіз середовища чи об'єктів творчості взятих за тему митцем; аналіз взаємодії митця з середовищем, продуктом чого є твір мистецтва. Власне аналіз взаємодії і є аналізом самого твору, однак твір як самостійний об'єкт містить власні якості, критерії яких визначаються законами композиції, естетики, техніки та матеріалу. Досвід не є універсальним поняттям, він є тотожним творчості та мистецтву тільки як процес здобуття творчих навиків, формування авторського стилю чи інших побічних результатів. Досвід не формує першопричини та смислових наповнень, а всього лише є перехідним другим компонентом у мистецькому процесі, наслідком потреб творчого самовираження.

Отже, завдання даної статті полягало в проведенні аналогії між засадами трихотомії знакової теорії Ч. Пірса і загальноприйнятою структурою мистецтвознавчого аналізу з метою надання аргументації в **доцільності складного трикомпонентного аналізу в мистецтвознавстві**. Адже сучасні прояви нових форм мистецтва, що залишаються в своїй домінуючій частині візуальними, але поєднані зі звуком, простором, часом, рухом, сучасними технологіями, а також містять в своїх назвах, темах, презентаціях посилення на широкий спектр суспільно-культурної проблематики, вже не вписуються в класичний аналіз традиційного за формою мистецького твору. Розробка системного підходу, вдосконалення методології та поняттєвої бази в мистецтвоз-

навчих дослідженнях, як і задання необхідного етичного та філософського вектору в аналізі сучасних мистецьких процесів залишається актуальною проблематикою. Вирішення цих завдань сприятиме не тільки покращенню чи врівноваженню репрезентації сучасного мистецтва, арт-критики і комерційних процесів на арт-ринку, але й активізації відповідальнішого та вимогливішого сприйняття власної творчості сучасними митцями.

Використана література

1. Жеребкін В.Є. Логіка: Підручник. / В. Є. Жеребкін. – 9-те вид., стер. – К.: Т-во “Знання”, КОО, 2006. – 255 с.
2. Ивин А. А. Философия. Учебник для академического бакалавриата. / А. А. Ивин, И. П. Никитина. – М.: Изд. Юрайт, 2015, «Бакалавр. Академический курс», 2016. – 478 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://stud.com.ua/26757/filosofiya/analitichna_filosofiya
3. Эстетика и теория искусства XX века: Хрестоматия / Сост. Н.А. Хренов, А.С. Мигунов. – М.: Прогресс-Традиция, 2008. – 688 с.
4. Прагматизм. Сучасна філософія. – філософський портал. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://all-filosof.ru/istorija-filosofii/28/427-pragmatizm>
5. Шепетяк О. Класифікація знаків у семіотиці Чарльза Пірса. / О. Шепетяк. // Університетська кафедра. – № 3 / 2014. – К.: КНЕУ, 2014. – С. 129-136.
6. A Companion to Art Theory. / Edited by Paul Smith, Carolyn Wilde. – Copyright by Blackwell Publishers Ltd, 2002. – 529 p. – [Electronic resource]. – Access: http://www.transart.org/wp-content/uploads/group-documents/59/1363140828-9634-a_companion_to_art.pdf
7. Andy Warhol Quote // Brainy Quote. [Electronic resource]. – Access: http://www.brainyquote.com/quotes/authors/a/andy_warhol.html
8. Charles Sanders Peirce // Stanford Encyclopedia of Philosophy. – [Electronic resource]. – Access: <http://plato.stanford.edu/entries/peirce/>
9. Dewey J. Art as Experience. / John Dewey // New York: Minton, Balch and company, 2005. – 371 p. [Electronic resource]. – Access: http://isites.harvard.edu/fs/docs/icb.topic532256.files/Dewey_ArtAsExperience.pdf
10. Sowa J. F. Peirce's Contributions to the 21st Century. / John Florian Sowa. // International Conference on Conceptual Structures Aalborg, Denmark. – 17 July 2006, [Electronic resource]. – Access: <http://www.jfsowa.com/pubs/csp21st.pdf>
11. Peirce C. S. Logic, Truth, and the Settlement of Opinion. / Charles Sanders Peirce. // Writings of Charles S. Peirce, vol. 3, 14-16. – Winter-Spring 1872, [Electronic resource]. – Access: <http://www.iupui.edu/~arisbe/menu/library/bycsp/logic/ms179.htm>
12. Peirce C. S. What Is a Sign? / Charles Sanders Peirce. // Second chapter of Peirce's multi-volume “How to Reason: A Critic of Arguments” (also known as “Grand Logic”). – 1894, [Electronic resource]. – Access: <http://www.iupui.edu/~peirce/ep/ep2/ep2book/ch02/ep2ch2.htm>

Лобода Д.О.

студент,

Полтавський національний педагогічний
університет імені В.Г. Короленка

МОДЕЛІ ДЕРЖАВНОГО УСТРОЮ У ТВОРЧОСТІ ІТАЛІЙСЬКИХ ГУМАНІСТІВ XV СТОЛІТТЯ

У статті проаналізовано суспільно-політичні погляди італійських гуманістів XV століття. Виокремлено три основні моделі державного устрою: флорентійську, венеціанську і міланську з демократичною, аристократичною та монархічною орієнтацією відповідно.

Ключові слова: гуманізм, утопія, пополанський республіканізм, патриціанська олігархія, тиранія, «змішане правління».

Keywords: humanism, utopia, “burgher republicanism”, patrician oligarchy, tyranny, “semi-presidential government”.

В італійському гуманізмі XV століття аналіз форм державного устрою займає особливе місце. У залежності від філософсько-етичних концепцій Ренесансу, виокремилися декілька напрямків суспільно-політичної думки, в яких ідеал найкращого державного устрою пов’язувався або з пополанським республіканізмом, або з патриціанською олігархією, або з правлінням мудрого монарха.

Громадянський гуманізм, як один із ключових напрямків ренесансної думки, зародився у Флоренції. У цьому місті вперше почали формуватися елементи капіталізму, а його безпосереднім будівничим виступало пополанство (бюргерство). На протязі XV століття конституційний устрій республіки втрачав свої сили через загострення суспільної ситуації (постійні повстання низів), узурпаторських потуг Медичі та постійних збройних конфліктів із сусідами. Саме тому внутрішньо- та зовнішньополітичні конфлікти республіки разом із долею держави стали постійною темою тамтешньої гуманістичної літератури [9, с. 225, 226].

У працях Леонардо Бруні, Маттео Пальмієрі, Аламанно Рінуччіні ідеалізована флорентійська пополанська демократія – республіка, побудована на принципах свободи, рівності та справедливості. Конституція Флоренції протиставлялася гуманістами олігархічним і тиранічним формам правління. В етиці громадянського гуманізму ключове місце надано принципам служіння суспільному благу, патріотизму, активної громадянської позиції, рівності громадян перед законом [7, с. 141, 143].

Основні постулати громадянського гуманізму сформував уже згаданий Леонардо Бруні Аретіно (1374—1444) – видатний гуманіст і політичний діяч Флоренції, канцлер республіки з 1427 по 1444 роки. У своєму творі «Возвеличення міста Флоренції», гуманіст малює республіку як ідеал міста-держави. Окрім оспівування її історії, Бруні захоплюється державним устроєм. Так, мислитель акцентує увагу на конституційних началах: магістратури існують для підтримки законності та судочинства, виборність усіх державних органів для недопуску встановлення тиранії, запрошення іноземців на

високі пости задля «миру між амбітними і впливовими співгромадянами». Гарантія соціальної гармонії, на думку Бруні, полягає в досконалості прав і судових інстанцій. У Флоренції кожному було надано право власності та свобода звернення у будь-яку судову установу: «...скарги проти людей будь-якого звання можна подавати у цьому місті цілком вільно» [1, с. 167, 194].

Ідеал, відтворений Бруні, очевидно, був далеким від реальності. Через чверть століття гуманіст у новому трактаті «Про флорентійську державу» надасть більш об'єктивної оцінки політичному життю держави. Перемога Медичі у боротьбі олігархічних угруповань за владу у республіці знаменувала собою занепад демократії. Бруні зробив висновок, що його Батьківщина йде шляхом аристократизації правління, хоча зі збереженням багатьох рис республіканського характеру: строки повноважень магістратур залишалися невеликими; вибори чиновників відбувалися за жеребом, а не за майновим цензом; громадяни номінально зберігали рівність перед законом [2, с. 70, 71].

Тираноборські мотиви звучать і у творі Аламанно Рінуччіні «Про свободу». Мислитель різко засуджував політику Лоренцо Медичі, стверджуючи, що вона мала негативні наслідки як для політичного розвитку Флоренції, так і для морального образу громадян. Рінуччіні протиставляв сучасності «часи предків» з ідеалами справедливості та свободи. Тільки в умовах свободи, переконував гуманіст, можливе справжнє громадянське життя, коли всі беруть участь у примноженні загального блага [8, с. 180, 181].

На кінець XV століття громадянський гуманізм вичерпав себе, однак на його ґрунті склалися дві нові течії – реалістична політична теорія Макіавеллі та соціальна утопія Доні й Бручолі. Їх творчість присвячена здебільшого методам управління, а не формам організації влади. У розвиток соціально-політичних ідей італійського гуманізму також внесли свій вклад ренесансні школи олігархічно-патриціанської республіки Венеції та тиранічних королівств Мілана й Неаполя [4, с. 68, 69].

Політичне життя республіки Св. Марка відрізнялося відносно інших держав Італії тривалою стабільністю. Як патриціанська республіка вона склалася на початку XIII століття – тут попопанство було безправним, на відміну від Флоренції. Венеціанський патриціат, який складався з двох сотень заможних родин, активно насаджував культ державності та культ «обов'язку перед Вітчизною». У цій державі не існувало приватних або особистих інтересів (окрім, звичайно, інтересів купки багатіїв-торговців), визнавалися лише інтереси держави в ім'я загального блага. Акцент ставився не на громадянській активності, а на ідеї суверенітету державної влади [6, с. 54].

Культ венеціанської аристократичної держави також знайшов своє відлуння у гуманістичних трактатах. На їх сторінках ми віднаходимо тезу про те, що Венеція представляє собою зразок «змішаного правління» дожа (як монархії), Сенату (як олігархії), та Великої ради (як демократії). Ця ідея належала П'єтро Паоло Верджеріо, вона була співзвучною настроям правлячих кіл італійських держав [3, 321, 322].

Власні особливості мала ренесансна думка у Мілані, покликана звеличити правлячий рід Вісconti та Сфорца. Не останнього значення для гуманістів мав тривалий конфлікт Мілана з Флоренцією. Так, Антоніо Лоскі бачив спочатку у Вісconti, а потім у Сфорца месію, хоча самі вони залишалися класичними тиранами, бажаючими розширення своєї влади за рахунок життя інших. Тільки вони, на думку гуманіста, були спроможними покарати порушників миру і спокою в Італії, зокрема, Флоренцію [10, с. 127,

128]. Праці гуманістів міланської школи (Кривеллі, Уберто Дечембріо, Трістано Калько) сповнені описів величі давнього Мілану, панегіриків монархам XV століття, які цю велич відроджували. Государі Мілану постають перед нами доброчесними воїнами, мудрими політиками, щедрими меценатами, заступниками наук і мистецтв [5, с. 211, 212].

Проаналізовані три моделі державного строю, що знайшли своє теоретичне і практичне обґрунтування у суспільно-політичній думці італійського Відродження XV століття, мали й спільні риси. Ці концепції, як одна, спиралися на античний філософський спадок, відкидаючи християнську догматику як метод доказу. Крім того, джерелом аргументації переваг тої чи іншої форми державного устрою слугувала римська історія та історія міст-комун Італії, що слугувало розвитку історіографії Середньовіччя. Так чи інакше, концептуальні ідеї організації влади не відходили від гуманістичних уявлень про людину та її доброчесність, будь-то ідеальний громадянин Флоренції, ідеальне суспільство Венеції чи ідеальний правитель Мілану.

Література

1. Бруни Аретино Леонардо. Восхваление города Флоренции: [пер. И.Я. Эльфонд] / Леонардо Бруни Аретино // Гуманистическая мысль итальянского Возрождения. – М.: Наука, 2004. – С. 166-196.
2. Бруни Аретино Леонардо. О Флорентийском государстве: [пер. И.Я. Эльфонд] / Леонардо Бруни Аретино // Сочинения итальянских гуманистов эпохи Возрождения (XV век). – М.: Изд-во Моск. Ун-та, 1985. – С. 67-72.
3. Верджерио Пьетро Паоло. О благородных нравах и свободных науках: [пер. Н.В. Ревякиной] / Пьетро Паоло Верджерио // Идеи эстетического воспитания: в 2 т. – Т.1: Античность, Средние века, Возрождение. – М.: Искусство, 1973. – С. 321-328.
4. Гарен Эудженио. Гражданская жизнь: [пер. М.А. Юсима] / Эудженио Гарен // Проблемы итальянского Возрождения. – М.: Прогресс, 1986. – С. 64-110.
5. Коллинсон-Морлей Леси. История династии Сфорца: [пер. О. Чулков] / Леси Коллинсон-Морлей. – СПб.: Евразия, 2005. – 352 с.
6. Контарини Гаспаро. О магистратах и устройстве венецианской республики: [пер. М.А. Юсима] / Гаспаро Контарини. – СПб.: Издательство Европейского университета в Санкт-Петербурге, 2013. – 222 с.
7. Пальмиери Маттео. Речь, составленная Маттео Пальмиери, гонфалоньером компании, по приказу Синьории, в которой Ректоры и другие должностные лица побуждаются управлять справедливо: [пер. О.Ф. Кудрявцева] / Маттео Пальмиери // Сочинения итальянских гуманистов эпохи Возрождения (XV век). – М.: МГУ, 1985. – С.141-146.
8. Ринуччини Аламатто. Диалог о свободе: [пер. М.М. Ощепковой, Л.М. Поповой] / Аламатто Ринуччини // Сочинения итальянских гуманистов эпохи Возрождения (XV век). – М.: МГУ, 1985. – С. 162-186.
9. Рутенбург В.И. Теория и практика итальянского абсолютизма / В. И. Рутенбург // Европа в Средние века: экономика, политика, культура. – М.: Наука, 1972. – С. 225-235.
10. Салютати Колюччо. Инвектива против Антонио Лоски из Виченцы: [пер. Н.Х. Мингалеевой] / Колюччо Салютати // Гуманистическая мысль итальянского Возрождения. – М.: Наука, 2004. – С. 126-137.

**АРХІВНІ ДЖЕРЕЛА ДО ВИВЧЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО СТАНОВИЩА
КОЛЕКТИВІЗОВАНОГО СЕЛЯНСТВА У ПОВОЄННУ ДОБУ**

Ключові слова: архів, джерело, документ, матеріал, достовірність.

Тривалий час історія українського повоєнного села розглядалась в історіографії крізь призму виконання планових показників по відбудові аграрного сектора економіки. Радянські публікації про той час говорили лише про досягнення у відбудові колгоспів, популяризували успіхи передовиків соціалістичного змагання. Новітні дослідження з проблеми значно розширили обсяг знань про становище селян колгоспників. Документи, які зберігаються у державних архівах, можуть допомогти історикам більш детально проаналізувати це явище, а відтак сприяти глибшому розумінню соціального становища колективізованого селянства.

Нааявні в архівах документи доцільно згрупувати за місцем їх виникнення. Це документи, що відображають діяльність органів влади, силових структур та пресові матеріали. Для подальшої систематизації джерел варто використати тематичний принцип. Матеріали з проблеми, які утворилися в системі рад та партійних органів, можна розділити на дві великі групи — ті, які відображають становище в колгоспах, і документи фінансового та податкового характеру. Перші з них розкривають економічний стан колгоспів області після війни, демонструють на місцевому рівні плани відновлення колгоспної системи, заготівель сільгосппродукції тощо. Окрім того, ця група документів фіксує численні порушення статуту сільськогосподарської артілі, що мали місце в колгоспах, та заходи щодо їх подолання. Досить цікавими і змістовними є також документи, про плани мобілізації робочої сили з сіл до промислових районів на відбудову зруйнованих підприємств, а серед них матеріали про примусові набори сільської молоді до різного типу шкіл ФЗН та ремісничих училищ.

Друга група документів з діяльності партійних органів та рад різних рівнів і їхніх виконкомів включає матеріали про фінансові плани та їх виконання, а також офіційне листування по вертикалі влади з цих питань. Важливими є також дані про соціальне забезпечення селян-колгоспників, пенсіонерів, інвалідів війни, багатодітних та малозабезпечених родин.

Документи з іншої структури — органів держбезпеки, умовно можна розділити на дві великі категорії — слідчі справи та інформаційні повідомлення до обласних комітетів партії про результати діяльності МДБ.

Джерела, котрі виникли в ході діяльності органів влади, необхідно віднести до групи основних джерел, оскільки вони систематично фіксують явища, події та процеси, які відбувалися на селі в межах реалізації державної аграрної політики. Ступінь охоплення процесів на селі документами досить висока, що дає право виділити цей

масив в окрему групу найбільш детальних, всеохоплюючих джерел. Їх характеризує також висока достовірність, оскільки на місцях боялись вдаватися до тактики замовчування або приписок безпосередньому керівництву.

Постанови сесій сільських та районних рад постійно переповнені критикою на адресу конкретних виконавців, хоча не зустрічається зауважень керівним органам з приводу явно нереальних планів мобілізації коштів, чи призову молоді на навчання до ФЗН. Трагічною була ситуація з керівниками рад низового рівня. Документи свідчать, що невиконання розпоряджень керівних органів загрожувало їм не лише зняттям з роботи, штрафом, але й судовим переслідуванням та тюремним ув'язненням.[1] Автентичність фактів, що наводяться в джерелах не викликає сумніву, оскільки вони є типовими, і присутні у всіх без виключення документах даного типу як по областях, так і по окремих районах і сільрадах.

Про критичне становище в колгоспах післявоєнної доби свідчить також інший блок документів — архівні справи силових структур. Важливе місце серед них посідають узагальнюючі документи про наслідки роботи відомств, що надходили до партійних органів. Достовірність цих документів також не викликає заперечення, бо направлялися вони на ім'я першого секретаря обкому, під грифом “цілком таємно” і були призначені виключно для внутрішнього користування.

Одним із джерел, звідки МДБ черпало інформацію про незадовільний стан колгоспів, були листи селян, котрі піддавались цензурі. Наприклад, серед кореспонденції, що адресувалась військовослужбовцям Червоної Армії з Чернігівської області, за період з 15 листопада по 9 грудня 1949 р. було виявлено 93 листи з гострою критикою колгоспів та колгоспного керівництва. Селяни твердили, що “безгосподарність панує кругом”.[2] Географія області в листах представлена дуже широко, і це унеможливорює припущення про локальність проблем, які в них порушувалися.

Нещадна експлуатація, позбавлення засобів до існування не могли не викликати спротиву владі, який виявлявся у різних формах — від скарг до збройної боротьби, яка часто мала кримінальне забарвлення. Інша справа була зі спробами організованого опору. Попри всі намагання партійних та радянських органів відгородити в інформаційному відношенні східні та центральні регіони України від подій в Західній Україні, правда не тільки просочувалась, але й сприяла використанню вже випробуваних форм і методів боротьби. Аналіз судово – слідчих матеріалів того часу дає можливість глибше проникнути у суть системи, зрозуміти передумови і причини виникнення опозиційних настроїв у сільського населення.

На відміну від них пресові матеріали, які були рупором офіційних властей, свідчать про протилежне. Використовуючи газети як інструмент політичної пропаганди, влада намагалася згладити гострі кути та протиріччя, які існували в системі. Не маючи можливості ухилитися від реакції на катастрофічне становище в колгоспах, преса звинувачує, як правило, рядових колгоспників або окремих керівників, зображуючи їх неробами та безгосподарниками. Не тільки характер, тематика публікацій районної та обласної преси були ідентичними. Особливо це стосувалося гучних викривальних статей або свого роду рекламних матеріалів. Прикладом можуть слугувати листи від учнів шкіл ФЗН, які в них закликали молодь виїжджати на навчання до промислових центрів, аргументуючи це високими заробітками і взагалі гарним

життям.[3] Дійсний стан речей в школах ФЗН яскраво ілюструє звіт про проведення прокуратурою перевірки матеріально – технічних умов шкіл ФЗН “де були виявлені факти кричущих порушень рішень партії і уряду з цього питання”.[4]

Багато місця в пресі виділяється висвітленню досягнень окремих передовиків сільського господарства. Та поряд з цим районна преса інколи гостро критикує захоплення ударництвом, бо передовикам завжди дають кращі землі, гарне насіння, і тому в них пристойний урожай, хоча часто буває, що план по колгоспу загальною – не виконується.

Як бачимо, існує широка джерельна база для глибокого вивчення історії селянства післявоєнного періоду. Матеріали місцевих архівів дають можливість, окрім загальних цифр, визначень, прослідкувати реалізацію державної аграрної політики у низових господарчих структурах, виявити регіональні особливості у становищі селянства.

1. Державний архів Чернігівської області (далі ДАЧО), ф.Р.-69, оп.15, спр.14, арк.73.
2. ДАЧО, ф.Р.-470, оп.11, спр.4/1, арк.306.
3. Деснянська правда. – 1948. – 13 червня; Колгоспник Борзенщини. – 1948. – 28 червня.
4. ДАЧО, ф.Р.-5036, оп.4, спр.348, арк.74.

СЕКЦИЯ 12. НАУК МЕДИЧНЫХ. (МЕДИЦИНСКИЕ НАУКИ)

ПОД-СЕКЦИЯ 11. Профилактическая медицина.

Костенко І.В./ I.V. Kostenko

Науковий керівник: к.мед.н., ас. **Волинець Л.М.**

Кафедра: фізичної реабілітації

та спортивної медицини

(зав. каф.: д.мед.н., професор Дудар Л.В.)

Національний медичний університет
імені О.О. Богомольця м. Київ, Україна

**ВПЛИВ СПОСОБУ ЖИТТЯ ТА ЕМОЦІЙНОГО СТАНУ
НА ЯКІСТЬ ЖИТТЯ СТУДЕНТІВ/
QUALITY OF LIFE MEDICAL STUDENTS WITH DIFFERENT LEVELS OF
EMOTIONAL STATES AND WAY OF LIFE**

Ключові слова: спосіб життя, емоційний стан, якість життя

Key words: emotional state, a way of life, physical fitness, quality of life

Вступ

З кожним роком підвищується тенденція до погіршення здоров'я молоді. Головним засобом збереження і зміцнення здоров'я є мотивація до здорового (оптимального) способу життя.[1;2;3]. Формування здорового способу життя являється головним важелем первинної профілактики в зміцненні здоров'я та підвищенні якості життя [4;5]. Згідно з ВООЗ, існує чотири основні чинники, які більшою чи меншою мірою визначають стан здоров'я: спосіб та умови життя (50–55%)[4;5;9], екологічна обстановка навколишнього середовища (20–25%), спадковість (15–20%) і рівень медичного обслуговування (7–15%). Спосіб життя має найбільший вплив на стан нашого здоров'я. Про те ж говорить статистика основних причин смертності в світі: вирішальний фактор у розвитку тієї чи іншої хвороби припадає на спосіб життя людини. Здоровий спосіб життя — це спосіб життя окремої людини, спрямований на профілактику хвороб і зміцнення здоров'я. Він включає такі принципи, як дотримання режиму дня, раціональне харчування, фізичну культуру, дотримання правил гігієни, відсутність шкідливих звичок, доброзичливе ставлення до оточуючих, активний відпочинок, сприятливі умови життя [6;7;8]. Обов'язковою складовою частиною здорового способу життя є також психофізична регуляція організму[10;11]. Більшість авторів виділяють поняття якості життя, як відображення емоційного статусу, задоволення життям і самопочуттям [12;13;14;15]. Метою нашого дослідження було вивчення залежності емоційного стану студентів за допомогою опитувача SF-36 від їх способу життя для надання рекомендацій щодо покращення якості життя.

Методи дослідження та матеріали

Проанкетовано 780 студентів (500 студенток та 280 студентів) 4-го курсу медичних факультетів НМУ імені О.О. Богомольця, міста Києва. Середній вік обстеже-

них склав $21,6 \pm 0,2$ роки. Для того щоб оцінити якість життя обстежених, використовувались відповіді на питання анонімної анкети, яка включала 8 питань з варіантами відповідей в балах. Анкета мала наступний вигляд: Стать _____ вік _____ дата _____

1. Чи займаєтесь ви ранковою гімнастикою?: 0 балів – щоденно; 5 балів – 2-3 рази на тиждень; 10 балів – не займаюсь; 2. Як ви добираєтесь на навчання?: 0 балів – пішки, велосипедом; 5 балів – міським транспортом; 10 балів – машиною;

3. Чи відповідає маса вашого тіла зросту?: 0 балів – відповідає зросту; 5 балів – за кожні 5 кг надлишкової маси; 4. Чи палите ви тютюнові цигарки?: 0 балів – ні; 5 балів – до 10 за добу; 10 балів – більше 10 цигарок за добу; 5. Чи вживаєте ви в харчуванні?: 5 балів – багато масла, яєць, сметани, вершків; 5 балів – багато цукру і солодошців; 5 балів – надмірна їжа після 19-ї години; 6. Коли ви лягаєте спати?: 0 балів – раніше 23-ї години; 5 балів – після 24-ї години; 7. Чи займаєтесь ви у вільний час фізичною культурою?: 0 балів – вісім і більше годин на тиждень; 5 балів – займаюсь 2-4 години на тиждень; 10 балів – не займаюсь; 8. Чи вживаєте ви алкоголь?: 0 балів – ні; 5 балів – лише на свята; 10 балів – систематично.

Результати опитування оцінювалися за загальною сумою балів: рівень менше 25 балів свідчив про здоровий спосіб життя, від 26 до 50 балів – достатньо здоровий спосіб життя, який при корекції можна поліпшити, і більше 51 бал – неправильний, небезпечний спосіб життя, який необхідно негайно змінити.

З метою оцінки емоційного стану студентів використовувалися такі питання:

1. “Чи бувало впродовж останніх 4 місяців таке, коли ваш фізичний стан викликав труднощі в роботі або повсякденному житті внаслідок чого:

1 а доводилося скоротити час на цю роботу? : 1 – так, 2 – ні”;

1б виконувати цю роботу не так ретельно, як зазвичай: 1 – так, 2 – ні”;

2.” Як часто за останні 4 тижні фізичний або емоційний стан заважав вам активно спілкуватися з людьми (відвідати родичів, сходити до театру і т.д.)”

2а – весь час,

2б – більшу частку часу,

2в – інколи,

2г – рідко,

2д – жодного разу”.

Результати досліджень

У таблиці №1 висвітлено: 14 студентів з негативним емоційним станом впродовж усього часу, чи більшої частини часу, індекс маси тіла був суттєво більшим, ніж у тих, хто відчував негативний емоційний стан тільки інколи, рідко, чи не відчував жодного разу (на 4,1 ; $p < 0,01$), а також виявлено достовірно нижчий життєвий (на 3,7; $p < 0,01$) та силовий індекси (на 4,4% ; $p < 0,01$). У тих студентів, які весь час відчували негативний емоційний стан, аеробна працездатність за пульсовою вартістю 1 Вт навантаження при сходиноквому тесті була достовірно нижчою, ніж у тих, що жодного разу або рідко відчували негативний стан – на 0,25 уд/хв./Вт. Показник обхвата черева статистично відрізнялися у студентів з негативним емоційним станом від тих, які жодного разу не відчували, чи рідко відчували негативний стан ($p < 0,05$). Таким чином, у студентів, які більш фізично підготовлені в 12 разів частіше виявлявся спри-

Таблиця №1

Емоційний стан студентів(чоловіків) за останні 4 тижні та їх фізична підготовленість

Емоцій-ний стан	Кількість студентів	Показники фізичної підготовленості, (М сер.+т)							
		Вік	Зріст	Індекс маси тіла, кг /м ²	Обхват черева, см	Життєвий індекс мл/кг	Силовий індекс, %	Гнучкість тіла, см	Аеробна працездатність, ЧСС/Вт
1 групи негативний	n=14	21,3+0,4	170,2+1,7	25,7+0,4	79,5+0,6	55,2+0,4	51,2+0,5	8,1+1,6	1,38+0,06
2 більше негативний	n=35	21,4+0,3	168,9+0,8	24,5+0,4	78,7+0,2	56,4+1,2	50,9+2,0	8,2+0,8	1,19+0,03
3 більш менш негативний	n=101	21,3+0,1	172,3+0,8	22,2+0,5	76,2+0,6	58,4+1,1	55,1+1,8	8,6+0,7	1,17+0,03
4 група сприятливий	n=130	21,1+0,1	172,3+0,8	21,5+0,6	75,2+0,4	58,9+1,1	55,6+0,2	8,2+0,8	1,13+0,03
n=280	p=1+2-3	>0.05	>0.05	>0.05	>0.05	>0.05	>0.05	>0.05	>0.05
	p=1+2-4	>0.05	>0.05	<0.05	<0.05	<0.05	<0.05	>0.05	<0.05
	p=1+2-5	>0.05	>0.05	<0.05	<0.05	<0.05	<0.05	>0.05	<0.05

ятливий емоційний стан, ($p<0,05$).

В таблиці №2 представлені результати опитування студенток:

- 1) з негативним емоційним або фізичним станом, який заважав активно спілкуватися з оточуючими весь час чи більшу частку часу 1 група;
- 2) 2 група студентів, у яких стан тільки інколи заважав спілкуватися;
- 3) група студентів, у яких рідко спостерігались складності зі спілкуванням;
- 4) група студентів зі сприятливим фізичним або емоційним станом – в залежності від здорового, достатньо здорового та небезпечного рівня способу життя. Серед 148 студенток зі здоровим способом життя тільки в 10,14 % випадків виявилась неможливість активно спілкуватися з оточуючими, в 23,65% – інколи стан заважав активно спілкуватися з людьми. І навпаки, емоційний та фізичний стан дуже рідко не дозволяв спілкуватися 32,43% студентів зі здоровим способом життя, та ніколи не заважав – 33,78%. Таким чином, у студентів зі здоровим способом життя в 4 рази частіше виявлявся сприятливий емоційний та фізичний стан, ($p<0,05$). Така ж сама тенденція відзначалась також у 347 жінок з достатньо здоровим способом життя за умови корекції – 3,46%, 26,8%, 29,97% та 39,77%. З позитивним емоційним станом виявилось в 4 рази більше жінок, які мали здоровий спосіб життя ($p<0,05$). З небезпечним рівнем життя виявилось статистично не значима кількість студенток.

Висновки:

– У жінок, які ведуть здоровий спосіб життя в 4 рази частіше визначався сприятливий емоційний стан ($p<0,05$).

Таблиця №2.

Оцінка емоційного стану студентів (жінок) за рівнем способу життя

Рівень способу життя	Сума балів	Не сприятливий	+	++	Сприятливий стан	В цілому
		Емоційний та фізичний стан заважав активно спілкуватися з оточуючими весь час чи більшу частину часу	Емоційний стан інколи заважав спілкуватися з оточуючими	Емоційний стан рідко заважав спілкуватися з оточуючими	Жодного разу фізичний та емоційний стан не заважав активно спілкуватися з оточуючими	
		1	2	3	4	
Здоровий	0-25 балів	15 10,14%	35 23,65%	48 32,43%	50 33,78%	148 100,00%
Достатньо здоровий (за умови корекції може бути покращений)	26-50 балів	12 3,46%	93 26,8%	104 29,97%	138 39,77%	347 100,00%
Неправильний, небезпечний (необхідно терміново змінити свої звички)	Більше за 51 бал	0 0%	3 60,00%	0 0,00%	2 40,00%	5 100,00%
Вцілому		27	142	186	145	500
		100,00%	100,00%	100,00%	100,00%	100,00%

– У чоловіків зі здоровим способом життя в 12 разів частіше виявлявся сприятливий емоційний та фізичний стан ($p < 0,05$).

Таким чином, емоційний стан студентів-медиків залежить від їх способу життя. Бальна оцінка емоційного стану студентів та їх способу життя допоможе надати рекомендації щодо покращення якості життя студентів.

Summary. The dependence of the emotional state of medical students using the SF-36 questionnaire on their lifestyle and physical fitness to develop recommendations for improving the quality of life for students. It is shown that the rational status deteriorated significantly in the wrong, unhealthy way of life.

ЛІТЕРАТУРА:

1. “Актуальні питання формування здорового способу життя та використання оздоровчих технологій” 26-27 травня 2011 у м. Херсоні- Концепція Загальнодержавної програми “Здоров’я 2020: український вимір” на 2012-2020 рр.

2. Долженко Л.П. Оздоровчий напрямок занять в фізичному вихованні студентів // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наук. праць за ред. С.С. Єрмакова. – Харків: ХДАДМ (ХХІІІ), 2003. – № 19. – С. 23–30.
3. Лисицын, Ю. П. Общественное здоровье и здравоохранение : учеб. для студентов учреждений, вышш. проф. образования / Ю. П. Лисицын, Г. Э. Улумбекова. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : ГЭОТАР – Медиа, 2011. – 544 с
4. Холодный О.І. // Соціальні детермінанти формування позитивного ставлення до здорового способу життя у учнів середнього шкільного віку.Слов”янський пед. університет
5. Закопайло С.А., Пангелова Н.Є., Іщенко О.А.”Здоровий спосіб життя: від термінології до постановки проблеми (при вивченні предмету “Психолого-педагогічні основи формування здорового способу життя”) Конф.,присвячена 55-річчю факультету фізичної культури Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького-29 вересня – 01 жовтня 2004 року. м. Черкаси
6. Апанасенко Г.Л., Попова Л.А. Медицинская валеология.- Киев:Здоров’я,1998.- 215 с.
7. Рутман Е.М. Чи треба тікати від стресу? – М.: Фізкультура і спорт, 1990.
8. Козин А.П. Психогигиена спортивной деятельности.- К.: Здоров’я, 1985.-128с.
9. Зубалій М.Д.//Основні компоненти здорового способу життя учнів старших класів.-Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького - фізичне виховання і спорт у сучасних умовах-Конф.,присвячена 55-річчю факультету фізичної культури Черкаського національного університету імені Богдан Хмельницького-29 вересня – 01 жовтня 2004 року. м. Черкаси
10. Громбах, С.М. Школа и психическое здоровье учащихся Текст. / С.М. Громбах. М.: Медицина, 1988 – 272 с.
11. Ильин, А.Г. Современные тенденции динамики состояния здоровья подростков Текст. / А.Г. Ильин, И.В*. Звездина, И.К. Рапопорт [и др.] // Гигиена и санитария. 2001. -№5. – С. 59-63.
12. Седнев В.В.Оценка качества жизни и эффективности лечебно-реабилитационных мероприятий-Мед.-психология.-Международ.меджурнал №1-2004.С.52-55.
13. Рябов С.И., Петрова Н.Н., Васильева И.А. Качество жизни больных, находящихся на лечении гемодиализом// Клин.мед.-1996.- №8.-С. 29-31.
14. Задесенец Е.Е., Зараковский Г.М., Пенова И.В. Методология измерения и оценки качества жизни населения России / ГУ “Всероссийский научно-исследовательский институт технической эстетики” (ВНИИТЭ), Москва 2009.
15. Зараковский Г.М. Качество жизни населения России: психологические составляющие. – М.: Смысл, 2009.

**Вінтюк Ю. В.**

кандидат психологічних наук,
доцент кафедри Соціології і соціальної роботи
Національного університету
«Львівська політехніка»

ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ С. БАЛЕЯ В ДИТИНСТВІ: ПРОБЛЕМА ДОСЛІДЖЕННЯ

Ключові слова: умови і чинники формування, процес становлення, розвиток особистості в дитячому віці.

Key words: conditions and factors of formation, process of formation, development of a personality in children's age.

Дослідження життя і діяльності видатних науковців потребує ретельного вивчення процесу їхнього становлення, в якому важливе місце займає формування у дитячому віці. Однак зачасту такі дослідження наражаються на значні труднощі, зумовлені тим, що з періоду дитинства про багатьох діячів минулого відомо обмаль даних, що перешкоджає скласти доволі повне і достовірне уявлення про хід їхнього розвитку. Висловлене повною мірою стосується укладання біографії визначного українсько-польського вченого, академіка Степна Балея, однак такі відомості необхідні для з'ясування обставин його подальшого життя та діяльності. В даному випадку можливо лише дослідити умови і чинники формування особистості, за даними, які наявні. Для вивчення можливостей реалізації такого підходу до розгляду даної теми необхідно провести спеціальне дослідження.

Мета роботи: розглянути можливості реалізації підходу, що передбачає дослідження впливу умов і чинників, за яких відбувалося формування особистості С. Балея в дитинстві, для з'ясування їхнього можливого впливу на його розвиток у цей період.

Про події з життя С. Балея в дитинстві дослідникам його біографії на сьогодні

відомо вкрай мало, проте можна здійснити спробу з'ясувати чинники, що детермінували цей процес. Очевидно, що саме їх вплив обумовив формування особистості майбутнього вченого; при цьому можна також припустити, що всі наявні для розвитку можливості були використані оптимальним чином. До таких чинників у найзагальнішому випадку відносять соціальні та родинні, які поділяють на матеріальні та духовні, а також особистісні та ін. До найважливіших з них, які передусім доцільно розглянути, слід віднести наступні: національні, регіональні, родинні та сімейні, індивідуальні, як окрему групу важливих чинників у даному випадку слід виокремити навчання в початковій школі. Отже, послідовно розглянемо можливий вплив даних чинників на процес становлення особистості С. Балея у дитинстві.

1. *Національні (культура, релігія, традиції тощо).* Формування особистості С. Балея в дитинстві відбувалося у Галичині, наприкінці XIX ст., у межах українського національного середовища. За знайденим записом про його народження у метричній книзі, встановлено, що він був хрещений за греко-католицьким обрядом. Відомо також, що в зрілому віці він ідентифікував себе саме українцем [1]. Розвиток особистості в даному середовищі, за наявності впливу українських національних традицій, національного виховання зокрема, неодноразово досліджувався, а тому можна з достатньою вірогідністю прослідкувати їхній вплив на процес становлення в даному випадку, а також передбачити можливий результат.

2. *Регіональні (умови проживання в певному регіоні, місцевості та населеному пункті).* Відомо, що формування особистості С. Балея в дитинстві відбувалося у сільській місцевості, на тернопільщині, де в той час проживала сім'я Балеїв [1]. В загальному умови проживання у сільській місцевості в Галичині тих часів відомі, інформацію про це можна знайти у відповідній літературі. Знаючи умови проживання, можна гіпотетично, з достатньою вірогідністю спрогнозувати і їхній вплив на формування особистості в дитячому віці. До побутових, доволі некомфортних умов проживання у сільській місцевості, необхідно додати також умови політичного та економічного гноблення, яких зазнавали українці Галичини у той час. Все це також впливало на розвиток особистості, в дитячому віці зокрема, і обумовлювало процес подальшого розвитку.

3. *Родинні та сімейні (виховання, стосунки в родині та сім'ї).* Встановлено, що С. Балеї походив з учительської сім'ї [1], тому, крім належного виховання, на становлення його особистості у дитячому віці впливали також чинники, що зумовили вдалішому вибір ним певного роду діяльності. Можна припустити, що саме від батьків він одержав не лише інтерес до навчання у школі, але й до подальшого здобуття освіти, як гімназійної, так і згодом вищої, а також обрав собі сферу майбутньої діяльності. Хоча прямих доказів такого впливу наразі не виявлено, можна з певною вірогідністю припустити, що саме цілеспрямований вплив батьків визначив подальший вибір ним як сфери діяльності, так і життєвого шляху загалом.

4. *Навчання в школі (умови та зміст навчання і виховання).* Ще одним важливим чинником розвитку особистості у дитинстві, безперечно, є навчання у школі. Початкові школи у Галичині того часу були розраховані на 4-х річну програму, навчання в них було обов'язковим і безкоштовним. Предмети, які викладалися на той час у школах, відомі, як і рівень їхнього викладання; як відбувався процес навчання, також з'ясовано. Виховання в школах у той час було доволі специфічним, зо-

крема, встановлено, що до учнів застосовувалися фізичні та інші покарання. Всі ці відомості, за умови їх ретельного вивчення і коректного висвітлення, допоможуть скласти уявлення про можливий вплив педагогічного процесу в тогочасних школах на формування особистості учнів.

5. *Сформовані особистісні (власна активність).* І в даному випадку можливо зробити лише певні вірогідні припущення, оскільки необхідні відомості відсутні. Однак відомо, що в подальшому – як у підлітковому, так і юнацькому віці – Степан навчався лише на відмінно, а згодом не тільки здобув вищу освіту та фах, але й став педагогом і науковцем. Які саме якості особистості повинні бути наявними, щоб отримати такий результат, відомо, як і те, яким чином вони можуть бути сформованими. Тобто, з високою вірогідністю можна стверджувати, що С. Бaley в період навчання в школі не лише був старанним і сумлінним учнем, але й працьовитим, цілеспрямованим і наполегливим; саме ці якості обумовлювали його активність у процесі розвитку не тільки в дитинстві, але й у майбутньому.

Висновок. Незважаючи на брак прямих даних, відомих фактів з життя С. Бaley у дитинстві, процес формування його особистості в цей період можна частково відновити за відомими непрямыми даними, до яких належать, передусім: національні, регіональні, родинні та сімейні чинники, навчання в школі, а також особистісні; за умови співставлення їх з відомими фактами вони можуть допомогти скласти уявлення про предмет розгляду, а також сприяти висвітленню подій з життя вченого, навіть за умови нестачі прямих даних.

Продовження роботи у цьому напрямку передбачає проведення повномасштабного дослідження і написання статті про період дитинства С. Бaley, що становитиме важливий внесок в укладання його біографії.

Література

1. Верников М. М. Передмова до першого українського академічного видання Зібрання праць академіка Степана Бaley. Життя і наукова діяльність академіка Степана Бaley / М. М. Верников // Академік Степан Бaley. Зібрання праць у п'яти томах / За ред. акад. М. М. Вернікова. – Т. 1. – Львів-Одеса: ІФЛФС ЛФС “Cogito”, 2002. – С. 11-79.

Романюк В. Л.

кандидат біологічних наук,
доцент кафедри загальної психології та психодіагностики,
завідувач лабораторії психофізіології та клінічної психології
Рівненського державного гуманітарного університету

СТРЕС-СТІЙКІСТЬ ЯК КОМПОНЕНТ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ

Анотація.

Психічне здоров'я людини суттєво залежить від стресу як загального адаптаційного синдрому та неспецифічної реактивності організму. Визначення стрес-стійкості та стрес-уразливості як компонента психічного здоров'я людини є теоретичним і практичним доповненням до встановлених складових, що додатково сприятиме кількісній оцінці за відповідними показниками гомеостазу.

Ключові слова: стрес, неспецифічна реактивність, стрес-стійкість, стрес-уразливість, психічне здоров'я, людина.

STRESS RESISTANCE AS COMPONENT OF MENTAL HEALTH OF A HUMAN BEING

Annotation.

Mental health of a human being significantly depends on stress as general adaptation syndrome and non-specific responsiveness of an organism. Definition of stress resistance and stress-vulnerability as components of human mental health is theoretical and practical supplement to the determined constituents, which will additionally contribute to a quantitative evaluation according to corresponding indicators of homeostasis.

Key words: stress, non-specific responsiveness, stress resistance, stress-vulnerability, mental health, human being.

Постановка проблеми. Фахівці ВООЗ, враховуючи біо-психо-соціальну сутність людини, визначають здоров'я як стан повного фізичного, психічного і соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб або фізичних вад. Критерії (показники) здоров'я людини як біо-психо-соціального і морфо-функціонального феномену мають кількісну і якісну характеристику, а також суттєві взаємозв'язки та вимагають відповідних міждисциплінарних досліджень. Особливої уваги заслуговують дослідження щодо функціональних зв'язків стресу як загального адаптаційного синдрому та психічного здоров'я людини, що і було основною метою статті. При цьому проблема стресу та його ймовірних клінічних наслідків для фізичного, психічного і соціального здоров'я людини значно зростає в умовах глобалізації, загострення економічних і політичних відносин у суспільстві, під час релігійних і воєнних конфліктів тощо.

Результати теоретичного дослідження. У біології та медицині складові фізичного здоров'я людини ґрунтуються, насамперед, на кількісній основі з відповідними морфо-функціональними показниками. У психології критерії (показники) психічного здоров'я людини мають, в основному, якісну характеристику та вимагають кіль-

кісної оцінки у руслі відповідних міждисциплінарних досліджень. При цьому окремої уваги заслуговують дослідження щодо нейрофізіологічних складових психічного здоров'я людини, у т.ч. пошуку відповідних компонентів у функціональній системі: стрес як загальний адаптаційний синдром – неспецифічна реактивність організму – психічне здоров'я людини.

Вітчизняні фахівці визначають психічне здоров'я як «стан душевного благополуччя людини, що характеризується відсутністю хворобливих психічних проявів та можливістю свідомого регулювання поведінки і діяльності» [9]. Зміст поняття «психічне здоров'я» не вичерпується лише медичними і психологічними критеріями, а охоплює й ті соціальні норми, які регламентують життя людини. Нормальне (оптимальне) психічне здоров'я людини передбачає відповідність суб'єктивних образів відображуваним об'єктам, відповідний до віку рівень розвитку інтелектуальної, емоційної і вольової сфер, розвинену адаптивність, здатність до розумового планування життєвих цілей та забезпечення належної активності для їх досягнення. *Розкриваючи зміст поняття «психічне здоров'я», ВООЗ виокремлює сім його компонентів:* 1) усвідомлення постійності та ідентичності свого фізичного і психічного «Я»; 2) постійність і однаковість переживань в однотипних ситуаціях; 3) критичне ставлення до себе та своєї діяльності; 4) адекватність психічних реакцій впливу середовища; 5) здатність керувати своєю поведінкою відповідно до встановлених норм; 6) планування власної життєдіяльності та реалізація її; 7) здатність змінювати свою поведінку за належно від зміни життєвих обставин» [8, 9].

Отже, залишається відкритим питання щодо переходу від якісної до кількісної оцінки психічного здоров'я людини. У зв'язку з цим міждисциплінарні теоретичні та практичні підходи з відповідними нейрофізіологічними (психофізіологічними) складовими можуть включати наступну функціональну схему: психічне здоров'я (якісна оцінка) – особливості неспецифічної реактивності організму – особливості стрес-стійкості та стрес-уразливості (кількісна оцінка). При цьому стрес-стійкість – це основа успішної соціальної взаємодії людини, яка характеризується емоційною стабільністю, низьким рівнем тривожності, високим рівнем саморегуляції та психологічною готовністю до стресу [7].

Щодо людини виділяють наступні форми реактивності: біологічна або видова (первинна) реактивність; групова або конституційна реактивність; індивідуальна реактивність; фізіологічна реактивність; патологічна реактивність; специфічна реактивність; неспецифічна реактивність. У більшості неспецифічна реактивність організму реалізується через стрес як загальний адаптаційний синдром. У загальному виділяють фізіологічні і психологічні стрес-чинники та, відповідно, фізіологічний і психологічний стрес. У свою чергу, психологічний стрес поділяють на емоційний та інформаційний [4]. При цьому щодо людини поділ на фізіологічний і психологічний стрес є досить умовним, оскільки будь який стрес є фізіологічним та супроводжується відповідними психологічними реакціями [5]. Окрім того, виділяють периферичний стрес, а також, враховуючи вчення Івана Павлова про сигнальні системи, церебральний стрес першо-сигнального та друго-сигнального типів [11].

За визначенням Ганса Сельє (1936 р.), стрес – це загальна неспецифічна реакція організму у відповідь на дію будь-яких сильних подразників (стрес-чинників) середовища існування. Внаслідок дії різноманітних стрес-чинників в організмі виника-

ють однотипні фізіологічні та біохімічні зміни, спрямовані на їх нейтралізацію. Сукупність таких змін Ганс Сельє назвав загальним адаптаційним синдромом (синдромом біологічного стресу), або клінічним виявом стресу, який супроводжується трьома стадіями: 1) стадія тривоги з відповідною фазою шоку (зниження захисних механізмів) і фазою протишоку (посилення захисних механізмів); домінують процеси катаболізму (дисиміляції); 2) стадія опору (резистентності, стійкості) – стадія ефективної адаптації до нових умов існування; домінують процеси анаболізму (асиміляції); 3) стадія виснаження – неефективність адаптаційно-компенсаторних механізмів, дезадаптація та суттєве порушення гомеостазу; домінують процеси катаболізму (дисиміляції) [1, 2, 3, 12]. У цілому реалізація стресу як неспецифічної реактивності супроводжується посиленням функції певних регуляторних систем організму, насамперед, функціональної системи гіпоталамус – гіпофіз – наднирники з ключовим механізмом гомеостазу (негативним зворотним зв'язком), зміною показників діяльності внутрішніх органів, рухової активності тощо.

Таким чином, тривалий та високий рівень тривожності першої стадії стресу із суттєвою зміною основних показників гомеостазу характеризує у цілому стрес-уразливість організму людини, а низький рівень тривожності – відносну стрес-стійкість. Друга стадія стресу, в основному, забезпечує механізми оптимальної стрес-стійкості організму людини через повернення до умовної норми основних показників гомеостазу. В свою чергу, третя стадія стресу свідчить про малу ефективність адаптаційно-компенсаторних механізмів та, відповідно, про суттєву стрес-уразливість людини. Отже, розробка та впровадження теоретичних і практичних складових стрес-стійкості та стрес-уразливості людини як біо-психо-соціальної системи є досить актуальною.

У цілому динаміка стресу з відповідними стадіями тривоги, резистентності, виснаження супроводжується на рівні організму суттєвими морфологічними, фізіологічними, біохімічними, імунологічними, когнітивними, емоційними змінами та може сприяти розвитку соматичної патології (інфекційній і неінфекційній), а також психічної та поведінкової патології.

Окремої уваги заслуговує стрес як психофізіологічна модель розладів психіки і поведінки людини, у т.ч. афективних, психогенних (невротичних) і психосоматичних розладів. Так, за МКХ-10 Міжнародна класифікація хвороб десятого перегляду), Клас V (F00-F99 – Розлади психіки і поведінки) у відповідних рубриках (F30-F39 – Розлади настрою (афективні розлади); F40-F48 – Невротичні, пов'язані зі стресом, та соматоформні розлади; F60-F69 – Розлади особистості та поведінки у зрілому віці) визначають наступні психічні і поведінкові розлади людини, що зумовлені стресом: F32 – Депресивний епізод; F43 – Реакції на тяжкий стрес та розлади адаптації; F43.0 – Гостра реакція на стрес; F43.1 – Посттравматичний стресовий розлад; F43.2 – Порушення адаптації; F62.0 – Стійка зміна особистості після катастрофи) [10]. Відповідно у «Довіднику з діагностики і статистики психічних розладів» (DSM-IV) Американської психіатричної асоціації роль стресу в етіології і патогенезі психічної і поведінкової патології визначені у категорії «Тривожні розлади», у т.ч. 309.81 – Посттравматичний стресовий розлад та 300 – Гострий стресовий розлад [6].

Таким чином, визначення стрес-стійкості та стрес-уразливості як компонен-

та психічного здоров'я людини є теоретичним і практичним доповненням до встановлених компонентів психічного здоров'я, що додатково сприятиме кількісній оцінці (діагностиці) складових психічного здоров'я людини за відповідними показниками гомеостазу. Окрім того, стрес-стійкість та стрес-уразливість можна розглядати як функціональний (психофізіологічний) індикатор психічного здоров'я людини.

Визначення стрес-стійкості та стрес-уразливості як компонента психічного здоров'я людини передбачає формування на усіх рівнях навчання як форми діяльності людини (початкова, середня і вища школа, самоосвіта) наукового світогляду з системним мисленням – об'єктивна (причинно-наслідкова) оцінка стресу як загального адаптаційного синдрому та неспецифічної реактивності організму, а також його клінічних складових і соціальних наслідків.

Дослідження особливостей стрес-стійкості та стрес-уразливості як компонента психічного здоров'я людини із застосуванням різних методів діагностики проводяться в умовах лабораторії психофізіології та клінічної психології психолого-природничого факультету Рівненського державного гуманітарного університету із залученням студентів різних курсів денної та заочної форми навчання.

Окрім того, динаміка стрес-реакцій та відповідно показників фізичного, психічного і соціального здоров'я має індивідуальні (вік і стать), психологічні (темперамент і характер), соціальні (умови проживання – село і місто, навчання і професійна діяльність), екологічні (вміст мікроелементів і макроелементів у харчових ланцюгах) особливості, що потребує додаткових комплексних міждисциплінарних досліджень.

Висновки та перспективи подальшого дослідження.

Здоров'я людини як системний біо-психо-соціальний і морфо-функціональний феномен суттєво залежить від стресу як загального адаптаційного синдрому та неспецифічної реактивності організму. Розробка та впровадження теоретичних і практичних складових стрес-стійкості та стрес-уразливості людини при різних формах діяльності, у т.ч. навчальної сприятиме максимальній реалізації когнітивного і творчого потенціалу, а також ефективній профілактиці відповідної психічної та поведінкової патології – афективним, психогенним (невротичним), психосоматичним розладам, а також адиктивної та девіантної поведінки. При цьому окремої уваги заслуговують еколого-географічні складові неспецифічної реактивності організму та психічного здоров'я людини, у т.ч. місце народження, навчання, роботи, а також їх індивідуальні функціональні та психологічні особливості.

Список використаних джерел.

1. Адаптационный синдром / Большая медицинская энциклопедия. Издание третье // Главный редактор Б.В. Петровский. – Том 1. – М.: Сов. энциклопедия, 1974. – С. 63-64.
2. Ганс Селье. Очерки об адаптационном синдроме / Г. Селье // Пер. с англ. – М.: Медгиз, 1960. – 255 с., ил.
3. Ганс Селье. Стресс без дистресса / Г. Селье // Пер. с англ. – М.: Прогресс, 1982. – 126 с.
4. Данилова Н.Н. Физиология высшей нервной деятельности / Н.Н. Данилова, А.Л. Крылова. – М.: Изд-во МГУ, 1989. – С. 333-344.
5. Марищук В.Л. Перераспределение функциональных резервов в организме

- спортсмена как показатель стресса / Стресс и тревога в спорте: Международный сборник научных статей // Составитель Ю.Л. Ханин. – М.: Физкультура и спорт, 1983. – С. 72-87.
6. Мэри С. Таунсенд. Сестринские диагнозы в психиатрической практике: карманное руководство для построения плана оказания помощи больным / М. С. Таунсенд // Пер. с англ. – К.: Сфера, 1998. – С. 398-414.
 7. Психодиагностика стресса: Практикум / Составители Р.В. Куприянов, Ю.М. Кузьмина. – Казань: Изд-во КНИТУ, 2012. – С. 8.
 8. Психология. Словарь / Под общей ред. А.В. Петровского, М.Г. Ярошевского. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Политиздат, 1990. – С. 301.
 9. Психологічна енциклопедія / Автор-упорядник О.М. Степанов. – К.: Академвидав, 2006. – С. 143.
 10. Розлади психіки та поведінки (Клас V) / Міжнародна класифікація хвороб десятого перегляду (МКХ-10): Навчально-методичний посібник // Укладач В.Л. Романюк. – Рівне: РДГУ, 2014. – 56 с.
 11. Суворова В.В. Психофизиология стресса. – М.: Педагогика. 1975. – 208 с.
 12. Філімонов В.І. Клінічна фізіологія / В.І. Філімонов. – К.: Медицина, 2013. – С. 186-199.

ПРОФЕСІЙНА СПРЯМОВАНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ: ПОНЯТТЯ ТА СТРУКТУРА

У статті представлено ґрунтовний аналіз теоретичних досліджень професійної спрямованості особистості, на основі якого сформовано визначення поняття професійної спрямованості особистості, встановлено її співвідношення з спрямованістю особистості загалом, визначено структурні компоненти професійної спрямованості особистості.

Ключові слова: спрямованість особистості, професійна спрямованість особистості, мотивація, професійні цінності, професійний розвиток.

Keywords: personality orientation, professional personality orientation, motivation, professional values, professional development.

Спрямованість особистості розглядалася вченими з різних точок зору. Спрямованість включена в теорію потреб та мотивів С.Л. Рубінштейн, О.М. Леонтьєв, Л.І. Божович, Ю.М. Орлов), вивчається з точки зору стосунків особистості В.М. Мясіщев, Б.Ф. Ломов), розглядається через теорію значущості М.Ф. Добринін), посідає чільне місце у теорії установки Д.М. Узнадзе) та ін. [6]. Спільним для усіх теорій є те, що спрямованість належить до властивостей особистості та визначає поведінку людини. Спрямованість особистості є комплексним поняттям і включає в себе потреби, мотиви, світогляд, установки та цілі життя і діяльності людини. С.Д. Максименко зазначає, що саме спрямованість особистості робить життя структурованим, впорядкованим, цілеспрямованим [3].

Вирізняють такі види спрямованості особистості: морально-етична, професійна, побутова [2]. Т.С. Яковлева вважає професійну спрямованість підструктурою загальної спрямованості особистості [6]. О.В. Панфьорова також вважає, що професійну спрямованість слід розглядати як компонент спрямованості особистості, який володіє такими ж властивостями, проте такими, що конкретизуються у професійно-трудовій діяльності [5].

Професійна спрямованість є одним з механізмів розвитку особистості та її професійної самосвідомості, являє собою усвідомлене ставлення до себе як до суб'єкта професійної діяльності [1]. А.Р. Мусалаєва підтверджує, що професійна спрямованість особистості є установкою на розвиток особистості у відповідності до вимог трудової діяльності [5]. Д.Сюпер підтверджує дану тезу, стверджуючи, що саме професійна спрямованість є основним фактором професійного розвитку та становлення особистості [6]. Професійну спрямованість особистості вивчали Г.Х. Айсіна, І.С. Беганцева, Ф.Генцберг, О.В. Грінько, Є.О. Клімов, В.І. Ковальова, Н.В. Кузьміна, О.М. Леонтьєв, С.С. Мартинова, Л.М. Мітіна, О.В. Нікішев, О.В. Панфьорова, К.К. Платонов, В.А. Полянська, М.С. Пряжніков, А.Рое, А.А. Ростунова, С.Л. Рубінштейн, О.Д. Сазо-

нов, Н.В. Самоукіна, Д.Сьюпер, Т.С. Яковлева та ін. Загальним для розуміння професійної спрямованості особистості в усіх дослідженнях є те, що професійна спрямованість відображає особистість в її професійній діяльності та сприяє професійному розвитку.

Для того, щоб глибше зрозуміти феномен професійної спрямованості особистості варто проаналізувати його структуру. Л.М. Мітіна зазначає, що професійна спрямованість особистості – це система мотивів та інтересів [5]. Ф.Генцберг виділяє 2 основних групи факторів в структурі професійної спрямованості особистості – фактори «збереження» та фактори-мотиватори. Фактори «збереження» відображають потребу у безпеці, почуття впевненості, позбавлення від страху та невдач. Даний тип факторів спричиняє пасивність, відсутність інтересу до професії, відсутність стійкої професійної позиції. Фактори-мотиватори відображають потребу у пізнанні, самоактуалізації, самовираженні, реалізації своїх цілей, здібностей. Ці фактори сприяють активності, прояву творчих здібностей, зацікавленості в професії, що обумовлює наявність стійкої професійної позиції [6].

Професійна спрямованість особистості орієнтує професійну діяльність особистості та детермінує індивідуальні психологічні характеристики працівника. Проте структура професійної спрямованості особистості є значно ширшою. Професійна спрямованість особистості має ті ж властивості, що й спрямованість особистості загалом. Виходячи з цього, можна припустити, що їх структурна організація також має спільні риси. С.Л. Рубінштейн зазначає, що спрямованість особистості складається з потягів, бажань, прагнень, інтересів, схильностей, ідеалів, світогляду та переконання. Усі компоненти мають ієрархічну структуру. Потяг є найпростішою біологічною формою спрямованості, що притаманна як людині, так і тварині. На відміну від потягу, бажання характеризується усвідомленістю. У формуванні прагнень включається вольовий компонент. Інтерес є пізнавальною формою спрямованості. В свою чергу, схильність формується у єдності інтересу та волі. Ідеал відображає предметну мету, що конкретизується у певному образі, уявленні. Світогляд є системою поглядів на навколишній світ. На основі вищезазначених структур формується найвища форма системи мотивів – переконання. Саме переконання спонукають діяти відповідно світогляду [4]. З цього можна зробити висновок, що професійна спрямованість особистості також має ціннісний компонент, що визначає професійні переконання, цілі, ставлення до професійної діяльності.

А.Рое включає у професійну спрямованість особистості інтереси, цінності та установки. А.А. Ростунова та В.І. Ковальова визначають, що психологічними механізмами професійної спрямованості особистості є структури цінностей, мотивів, здібностей, які визначаються професійно важливими якостями [6]. А.К. Маркова зазначає, що професійна спрямованість особистості також містить емоційний та когнітивний компоненти [6]. На її думку, високий рівень розвитку та дієвість мотиваційно-цільового блоку професійної спрямованості особистості визначається його зв'язком із вищими почуттями, які виражають ставлення людини до своєї діяльності та переконаннями, що виникають з приводу її виконання. Відповідно, мотиваційна сфера, що є ядром професійної спрямованості особистості, визначає характер формування образу Я-професіонал та образу професії в цілому. Т.С. Яковлева підтверджує, що професійна спрямованість особистості характеризується емоціями та почуттями людини щодо професії [6].

Таким чином, можна стверджувати, що професійна спрямованість особистості включає когнітивний компонент, що відображає наявну у людини інформацію щодо професії та характеристик професійної діяльності. У склад професійної спрямованості особистості також входить емоційний компонент, який включає в себе ставлення до професії та емоції, що виникають у процесі професійної діяльності. На перетині когнітивної інформації та емоційного забарвлення професійної діяльності формуються професійні ідеали. Важливими структурними компонентами професійної спрямованості особистості є ціннісна та мотиваційна складові. Мотиваційний компонент включає професійні бажання, прагнення та інтереси. Цінності сприяють формуванню професійного світогляду та переконань. Усі вищезазначені компоненти взаємопов'язані між собою, що необхідно враховувати у процесі формування професійної спрямованості особистості. Адже, С.Л. Рубінштейн зазначав, що структурні частини спрямованості особистості є динамічними, тому вони можуть формуватися і розвиватися протягом усього життя людини [6].

Як вже зазначалося вище, професійна спрямованість особистості впливає на якість професійної підготовки, успішність оволодіння професією [6]. В свою чергу, знання домінуючої спрямованості особистості дозволяє передбачити наскільки успішно людина буде оволодівати професійною діяльністю, наскільки серйозно буде до неї ставитися, захоплено буде працювати та наскільки стійким буде її інтерес до обраної діяльності [1]. Виходячи з цього, як відзначав Є.О. Клімов, спрямованість особистості необхідно враховувати при підборі та відборі персоналу [6].

Отже, професійна спрямованість є психічною властивістю особистості, що відображає суб'єкта у професійній діяльності, а також впорядковує та спрямовує цю діяльність. Як підструктура спрямованості особистості загалом, професійна спрямованість складається з когнітивного, емоційного, мотиваційного та ціннісного компонентів. Професійна спрямованість є визначальною у професійному розвитку особистості, тому впливає на успішність професійної підготовки та якість професійної діяльності людини.

Список літератури

1. Беганцова И.С., Никишев А.В., Смагина Н.В. Профессиональная направленность студентов как фактор развития профессионального самосознания // Молодой ученый. – 2014. – №21.1. – С. 77-79.
2. Вітенко І.С., Вітенко Т.І. Основи психології. Видання 2-е, перероблене і доповнене. – Вінниця: НОВА КНИГА, 2008. – 256с.
3. Максименко С.Д. Генезис существования личности. – К.: ООО «КММ», 2006. – 240с.
4. Павелків Р.В. Загальна психологія. Підручник. – К.: Кондер, 2009. – 576с.
5. Панферова Е.В. Развитие профессиональной направленности студентов-психологов // Психологический вестник Московского государственного университета. Серия «Психологические науки». – 2010. – №1. – С. 145-149.
6. Яковлева Т.С. Теоретические основы проблемы профессиональной направленности личности // «Бизнес. Образование. Право» Вестник Волгоградского института бизнеса. – 2004. – №2 (27). – С. 268-273.

Біскуп В.С.

Кафедра психології та соціальної роботи,
Тернопільський національний економічний університет

ШЛЯХИ ВЗАЄМОДІЇ ОСВІТНІХ ЗАКЛАДІВ ТА РОБОТОДАВЦІВ У КАР'ЄРНОМУ СУПРОВОДІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Ключові слова: кар'єра, студентська молодь, роботодавці, ярмарок вакансій, працевлаштування.

Keywords: career, students, employers, job fairs, employment.

Формування професійної кар'єри охоплює технології із забезпечення молодих людей зв'язками зі світом робочого середовища, організації включення майбутніх випускників у ринок праці, широку професійну спільноту. Варто зазначити, що це найбільш проблематичний сегмент кар'єрного орієнтування студентської молоді України. На рівні конкретних ВНЗ є приклади продуктивного співробітництва, але загальна картина працевлаштування молоді доволі невтішна. На нашу думку, тривалий час в Україні панувала комерціалізація освіти і стійка тенденція її автономізації від ринку праці. Подвійні стандарти, які спостерігаються і до цього часу, визначають комунікативні зв'язки у цій сфері. Традиційні Ярмарки вакансій (кар'єри), виробничі практики подекуди є формалізованими заходами, ініційовані ВНЗ задля чергового звіту. Вважаємо, що така ситуація пов'язана із відсутністю сталої культури в організації взаємодії між ринком освітніх послуг та виробничою сферою.

До прикладу за кордоном, зокрема в Англії, тривалий час існує практика ознайомлення майбутніх випускників з перспективами їхнього подальшого працевлаштування за назвою Milk round (молочний тур). Сама назва заходу – суто британський термін, який виник за аналогією з доставкою молока, яке в Британії традиційно доставлялось до дверей будинків безпосередніх споживачів. Більш офіційними у багатьох країнах є використання таких термінів, як Ярмарки кар'єри або Ярмарки вакансій (careers fairs).

Більшість університетів в Англії перебувають у такому турі, суть якого полягає у серії зустріч роботодавців з молодими фахівцями на певну тематику в різних ВНЗ. Участь у заходах беруть провідні приватні та державні фірми, працевдавці із широкого спектра промислових і комерційних секторів економіки, значна кількість невеликих підприємств, представники рекрутингових агентств, які зацікавлені у фахівцях певної спеціалізації. В основі таких зустрічей – презентація компаніями специфіки своєї діяльності, ознайомлення з тими вимогами, які є ключовими для майбутніх працівників. Також компанії проводять тестування та співбесіди зі студентами, які здобувають кваліфікацію за профілями їхньої діяльності.

Головним результатом «молочних турів» є орієнтування студентів, які знаходяться у процесі навчання та мають змогу зануритись у систему робочого довкілля. Участь у Milkround не обов'язково закінчується працевлаштуванням, проте кожен студент має шанс отримати необхідну інформацію про бажану сферу докладан-

ня своїх професійних знань, скоригувати програму навчання, попередньо познайомитись з потенційним роботодавцем.

На наше переконання, саме вищі навчальні заклади мають бути ініціаторами налагодження такої взаємодії, які є інтелектуальними джерелами не тільки передачі знань, але й стейкхолдерами, які зацікавлені у подальшому працевлаштуванні своїх випускників. Якість знань є важливою складовою престижу вищого навчального закладу, разом з тим ринкові правила вимагають здібності позиціонувати себе серед роботодавців програмами залучення уваги до них, встановленню зацікавлених контактів із ринковим довкіллям.

Практика проведення таких зустрічей поширена у багатьох вищих навчальних закладах світу, зокрема в польських та українських. У варшавському університеті діє Бюро кар'єри, яке регулярно ініціює зустрічі роботодавців зі студентами та випускниками. На офіційному сайті підрозділу [1] зазначається, що для роботодавців зустрічі зі студентами мають наступні переваги: реклама фірми серед студентів одного з найбільшого і кращого польського вищого навчального закладу; підвищення рівня інформованості студентів та випускників про компанію; можливість провести попередню співбесіду з відібраними кандидатами та майстер-класи для студентів і випускників; розміщення логотипу компанії на матеріалах, які передують проведенні зустрічі

Для студентів існують також свої переваги: встановити прямі контакти з представниками компаній, відомств, кадрових агентств і ринку праці; безкоштовна участь в семінарах, що проводяться компанією, участь в індивідуальних консультаціях із складання резюме, численна кількість пропозицій роботи, практики, стажування, сконцентрованих в одному місці. Знайомство з діяльністю Бюро кар'єри у Варшавському університеті.

Традиційним стало проведення Центром розвитку кар'єри **Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»** двічі на рік Ярмарки вакансій «Робота для тебе», участь в роботі якої беруть відомі вітчизняні і зарубіжні підприємства і організації, зацікавлені у працевлаштуванні перспективних студентів та молодих спеціалістів. Під час Ярмарку студенти та випускники мають можливість ознайомитися з діяльністю компаній, дізнатися про наявні вакансії, отримати інформацію про відкриті програми з працевлаштування, стажування, проходження практики.

Під час Ярмарку працевластувачі мають змогу ознайомити студентів та випускників НТУУ «КПІ» з діяльністю своєї компанії, розповісти про наявні вакансії, надати інформацію про відкриті програми з працевлаштування, стажування, проходження практики. Представити власну інформацію роботодавці зможете на виставковому стенді, в інформаційному виданні – каталозі Ярмарку, на інформаційному Інтернет-ресурсі Ярмарку, на окремій презентації організації [2].

Варто вказати на практичний досвід, який використовується у провідних вузах світу. Скажімо в Ланкастерському університеті, який є одним з найкращих дослідницьких центрів Великої Британії, діє Служба кар'єри, яка організовує цілу низку різноманітних зустрічей студентів та роботодавців [3].

Окрім традиційних сезонних Ярмарок кар'єри, які традиційно відбуваються восени та на весні, в яких беруть участь численна кількість місцевих, національних

та міжнародних фірм, які входять у Топ 100 найкращих працедавців Англії, Служба організовує і низку тематичних зустрічей. До прикладу, для тих, хто зацікавлений викладацькою діяльністю, організовуються навчальні ярмарки, на яких відбувається зустріч представників шкіл, навчальних закладів з метою отримання інформації про професію вчителя у Великій Британії та доступних кар'єрних можливостях. Ярмарки для тих, хто вивчає право та кримінологію, дають шанс отримати погляд на діючі юридичні фірми тим студентам, які вбачають розвиток своєї кар'єри у юридичній галузі. Альтернативні ярмарки кар'єри відбуваються за участі представників третього сектора, некомерційних, громадських, добродійних організацій. Для зручності студентів ініціюються ярмарки, на які залучаються роботодавців, які пропонують роботу з частковою зайнятістю чи на неповний робочий день.

У підсумку можна зазначити, що завдячуючи цілеспрямованій взаємодії між вищими навчальними закладами та роботодавцями, створюються умови для мотивування студентів до навчання, кристалізація перспектив у виборі бажаного кар'єрного шляху.

Список використаних джерел:

1. <http://spotkania.uw.edu.pl>
2. <http://rabota.kpi.ua/category/fair/>
3. <http://www.lancaster.ac.uk/careers/students-graduates/events/careers-fairs/>

THE RELEVANCE OF IDEAS FOR CHARLES VS PHILOSOPHICAL UNDERSTANDING OF THE ANTHROPIC COSMOLOGICAL PRINCIPLE

Keywords: anthropic principle, theology, cosmology, the coincidence of “large numbers”, the problem of the “complexity” of the universe.

The conference “Fundamental and applied research: problems and results” cannot ignore the anthropic cosmological principle, which (though not without fierce debate) today recognized as one of the central ideas of modern cosmology. The latter is today easily recognized as the leader of the fundamental sciences. But the question arises: why do we consider important for the European (and in particular, Polish) reader’s consideration of the principle of “in the light”, “Heritage” is a prominent Soviet scientist Nikolai Charles, doctor of physical and mathematical sciences, professor, corresponding member of the Academy of Sciences of the USSR in the Department of general physics and astronomy? To answer, we point out the following. The laws fixed by the term “anthropic principle in cosmology”, expressly studied for half a century (and that is significant, as the philosophers of all directions, and naturalists from different schools), and implicitly – by scientists since the beginning of the twentieth century, and philosophers. at least three millennia. (In other words, this principle is rooted out in the philosophical and ideological sphere). However, despite this, today – enter the second half of the second decade of the twenty-first century. – Still has not received generally accepted explanation of these laws. Moreover, in recent decades, developed and popularized versions of those explanations of these laws, which do not seem to us to design. In this regard, we agree with the eminent physicist and cosmologist A. Vilenkin, so characterizes the modern debate about the anthropic principle. “The situation is perfectly characterized by a quote from Mark Twain:” Studies of many commentators have already shed enough darkness on this subject, and it is possible that they continue on in the same spirit, we will soon be nothing to know about it “” [1, 178] .

In order to clarify and substantiate the above, first briefly review the above principle. The Presentation logic needs to start with determining it. However, paradoxically, to date it has not only the generally accepted explanation, but even the standard is wording! Not being able to consider in detail the whole range of the past, “let the word” firstly, B. Carter, who in 1973 proposed the term “anthropic principle” and its classic formulation, and, secondly, the “hero” of this article . According to B. Carter, according to this principle, “what we expect to observe must be restricted by the conditions necessary for our existence as observers” [2, 370]. Therefore, “although our position [in the universe] is not necessarily central, it is inevitable in some ways privileged” [2, 370]. In other words, “B. Carter proposed the so-called anthropic principle, indicating a relationship between the parameters of the universe and the very fact of the existence in her mind – to know the world of the observer. The

formal impetus to the beginning of the discussion about the place of man in the universe gave a discussion on the coincidence of large numbers – strange numerical relationships microcosm of parameters (the Planck constant, the electron charge, the nucleon size) and global characteristics Meta galaxy (its mass, size, lifetime) “[3, 47]. Accordingly, NV Charles makes a considered conclusion. “More recently, the material on the object of such fundamental sciences as cosmology was formulated by the so-called anthropic principle” [4, 16]. According to him “our universe has observed our properties because, and only because the universe with different properties would not be observers at all, and we in particular, to explore the world would be no one” [4, 16], with “by purely cosmological idea of the question of the anthropic principle was quickly transferred to physics as a whole “[4, 16]. But the most interesting for us is the following conclusion, which NV Charles makes an analysis of the discussions on the principle under consideration. The technological approach to the development of the anthropic principle in the theory of clear knowledge of camouflage is almost there” [4, 16] because “the complexity of the universe, the exact prig all its parts and interactions ... consciously or unconsciously in this formulation of the problem leads to the idea of the existence of an intelligent Creator [4, 16].

In order to show the essence of the theological (Slavic “tracing” with the term – “theological”) interpretation of the anthropic principle, we give it a radically wording. For this we turn to the publication of one of the religious groups, containing the arguments, which – though less straightforward – and expressed by many foreign and domestic philosophers like (D. Leslie, Bishop of Birmingham, Hugh, EI Khlebosolov, IV and Nastya et al.), as well as representatives of the natural sciences (AR Wallace, F. Hoyle, D. Polkinghorne, J. Barbour, W. Kistiakowsky, D. Trefil, GM idlis etc.). “Yes, thanks to the fine-tuning of the fundamental interactions can exist and operate the Sun, our beautiful planet, which is the necessary water for life, so necessary for the life of the atmosphere and a huge variety of essential chemical elements. But think about it: why and where did such a fine adjustment “[5, 21]?. As a response to the Old Testament is a quote: “Where wast thou when I laid the foundations of the earth? ... Who laid the measures thereof, if thou knowest? “[5, 22]. Our proposed a critique of the theological explanations of the anthropic principle is available in the English-speaking reader to [6], [7], [8]. Here we present the main argument against such a theological interpretation. It is, paradoxically, leads to a result opposite to the plan of those who develop it. After all, they are trying to prove the existence of an all-powerful God, while their arguments may be an argument in favor of not “almighty”, but rather “weakness” of the Creator. E. The existence of the divine power of the limitations that he had to “get” with the help of some of the “tricks”. Namely – as “fit” to each other fundamental constants, that at least somewhere in the universe there were conditions under which it could give rise to life.

Therefore, we conclude: for a proper scientific study of the laws, fixed by the term “anthropic principle” necessary criticism of their theological explanations. In this regard, it is important to specify NV Charles in the next moment, ignored by proponents of the above explanation. “The religious mix issue for responsible role of an intelligent Creator of all things not solve the problem, as puts even more difficult, even more general question of the nature of the Creator and his will for motivations motivations act of creation, that, when it happened, and that was before “[4, 17]. Those. we get – using the Hegelian term – in a “bad infinity.” If the reader will inquire, “what is the possible explanation of these laws offers himself NV Karlov, criticizing the theological option?”, We present the following succinct

words of the Soviet scientist. In the explanation of the anthropic principle by appealing to the idea of God as the "Architect Vselennnoy" "cause and effect ... confused. The world is knowable, not because someone is made for man, because man is made (or made) out of this world, of this nature, it belongs to "[4, 17]. In these words, NV Charles can see the interpretation of the principle in line with the global (universal) evolutionism, represents the most consistent form of evolution, the so-called synthesis "Evolutionary theory" and a systematic approach. This explanation seems to us the most meaningful, scientifically and philosophically justified.

1. Vilenkin, AV world of many worlds. Physicists in search of other universes / AV Vilenkin. – M.: ACT: Astrel: CORPUS, 2010. – 303 p.
2. Carter, B. Matches of large numbers and anthropological principle in cosmology / B. Carter // *Cosmology: Theories and observations*. – Moscow: Mir, 1978. – P. 369-379.
3. Boldachëv AV Innovations. Judgments in line with the evolutionary paradigm / AV Boldachëv. – SPb.: Publishing house of the St. Petersburg State University, 2007. – 256 p.
4. Charles, NV path of knowledge, or the road by walking / NV Charles // *Problems of Philosophy*. – 1996. – №5. – S. 3-21.
5. Is There a Creator Who Cares? – New York: Watchtower Bible and tract society of New York, 1998. – 191 p.
6. Makuhin, P. G. Philosophical understanding of an anthropic cosmological principle – «? No Man's Land between science and theology» (on the materials of modern Russian discussions) / P. G. Makuhin // *European science review*. – 2015. – № 3-4, March-April. – P. 91-93.
7. Makuhin, P. G. The question of critical re-evaluation of theological interpretation of the anthropic cosmological principle: paradoxes of the «finalist anthropic principle» of F. J. Tipler and J. Barrow / P. G. Makuhin // *European science review*. – 2016. – № 1-2 January-February. – P. 191-192.
8. Makuhin, P. G. Relevance of the soviet philosophizing cosmologists 'heritage in the light of modern criticism of the «strong» anthropic principle (on the example of I. S. Shklovsky and I. L. Rosenthal's ideas) / P. G. Makuhin // *Modern European Researches*. – 2016. – № 1. – P. 44-50.

